

"הכוכבים", שייצגו את הפאנטיזיה של ההמונים אבל גם את אמני הקומדיה, כמו צ'ארלי צ'אפלין, שלעגו לחולשותיה של החברה. במקביל החלו להתפשט ריקודי הטאנגו, הצ'ארלסטון, הבולרו, הפוקס-טרוט ומעל לכל המוסיקה האמריקאית החדשה המבוססת על מקצבים אפריקאים וסינקופות. ואכן תקופה זו נקראה ע"י הסופר האמריקאי סקוט פיציגרלד - עידן הג'אז.

בעשור זה התחילה התענינות בתיאוריות פסיכואנליטיות. זיגמונד פרויד עצמו הרחיב את חקירותיו על הפרט והמשפחה וכלל בהם חברה ותרבות. תלמידו קארל יונג פיתח את תאוריית "הזכרון הקולקטיבי", והפסיכולוג וילהלם רייך ראה את עצם הארגון החברתי כעיקר הכח המדכא והציע תיקון פוליטי-חברתי נרחב המושתת על שחרור מיני ומודעות חדשה.

בשנים אלו נכתבו גם כמה מהספרים מהחשובים ביותר של המאה: "החיפוש אחר הזמן האבוד" של מרסל פרוסט, "יוליסס" של ג'יימס ג'ויס, "ההר הקסום" של תומאס ופרץ קאפקא שכתביו (מהעזבונו) היו לסמל חידת העידן המודרני.

בארצות כגון בריה"מ, גרמניה וצרפת הפכו התנועות המודרניות באמנות למקובלות על החברה. רבים מאמני האוואנגארד והאינטלקטואלים היו, לפחות לתקופה קצרה, חשופים לעיני הציבור ולא סבלו מהבדירות שהיו נתונים בה בעבר.

בבריה"מ נוצרה הברית הגדולה בין אמני האוואנגארד ומנהיגי המהפכה, שהחזיקה מעמד עד תחילת העשור הבא. בברלין, בירת גרמניה המובסת, שררה אוירה של פריקת עול תוך ציפיה למהפך חברתי קרוב. כאן שלטו חיי הקברט, בתי הקפה והזונות, במקביל לפעילות אינטלקטואלית ערה ביותר בכל תחומי היצירה. אוירה זו הביאה להווצרותן של קבוצות אוואנגארד שמאליות, מהם שהמשיכו בדרך הביטוי האקספרסיוניסטי שמלפני המלחמה, ומהם ששאבו השראתם מאמני ה'דאדא' שהגיעו לכאן משוויץ, ה'דה סטיל' מהולנד, ה'אר דקו' מפאריז ומעל לכל הבשורה החדשה מבריה"מ - כל אלה מצאו את ביטויים הבולט ביותר במכללת ה'באוהאוס' בראשותו של וולטר גרופיוס.

בפאריז, המרכז הבלתי מעורער של האמנות, זכו יוצרי האוואנגארד מהשנים שלפני המלחמה להצלחה כלכלית בלתי צפויה - תופעה שגרמה להאטה ניכרת בקצב השינויים. הדגש החדש הושם על חזרה לסדר ורציפות המסורת התרבותית. לא יפלא על כן, שהניהיליזם של ה'דאדא', המופשט הגיאומטרי של ה'דה סטיל' והאוואנגארד הרוסי, לא זכו לתגובה המידית כמו בגרמניה. לכך ידרשו עוד מספר שנים עד להתגבשותה של תנועה חדשה, הסורראליזם, שהיא מהחשובות שהופיעו בעשורים שבין המלחמות ואשר השפעתה עתידה להמשך עוד שנים רבות לאחר מכן.

השינוי הגדול ביותר והמעמיק ביותר שארע במשך העשור היה הופעתו של סגנון חדש בתחום האדריכלות הידוע בשמות שונים, כגון 'סטיל מודרן', או 'אר דקו' בצרפת, ע"ש תערוכה בשם זה שהתקיימה בפאריז בשנת 1925; 'דה סטיל' בהולנד, ע"ש כתב עת בשם זה שפורסם ע"י ואן

מלחמת העולם הראשונה, שהיתה אמורה "לשים קץ לכל המלחמות", השאירה את אירופה במצב של תוהו ובוהו. ארגון "חבר הלאומים" נתגלה כגוף חסר יכולת ביצוע. ברוסיה התחוללה מלחמת אזרחים. רוסים "לבנים" וכוחות פולנים בתמיכת מעצמות ההסכמה המשיכו להלחם במשטר הבולשביקי. עם זאת, כבר לקראת 1921 עלה בידי 'הצבא האדום' להשתלט על המצב ולהדוף את מתנגדיהם. בסוף העשור הצליח סטאלין לרכז בידיו את כל הכוחות הפוליטיים, החברתיים, הכלכליים והרוחניים - ולחסל כל התנגדות למעמדו. כמו כן החלו התעושי והקולקטיביזציה של החקלאות, כל זאת במחיר דמים עצום. הלך הרוח בגרמניה, שגרם לבחירת ויימאר, עירו של גיטה, כאתר מתאים ליצירת חוקה אנושית נאותה, לא החזיק מעמד. המשטר, שנודע בשם "רפובליקת ויימאר", לא הצליח להתמודד עם הבעיות המיידיות. ב-1923 החלה אינפלציה, שהרסה לחלוטין את המעמד הבינוני ושהיו לה השלכות ארוכות טווח - מעבר לנסיון הפיכות הנפל ומהומות אנשי הימין והשמאל. בתי המשפט הגרמניים דנו את אנשי השמאל למות או למאסרים ארוכים בעוד שאנשי הימין יצאו זכאים או בענשים קלים ואפילו היטלר נדון למאסר של פחות משנה בתנאים מועדפים - לאחר נסיון הפיכת הנפל של 1923.

במדינות רבות חל פילוג בין שאיפתם של הקומוניסטים למהפכה כללית ובין הסוציאליסטים, שדרשו לפעול במסגרת המשטרים הפרלמנטרים. הפחד מפני השמאל איפשר לבניטו מוסוליני להקים באיטליה את הדיקטטורה הפאשיסטית הראשונה באירופה (1922). התופעה תחזור על עצמה, בוריאציות שונות, בעת משברים פרלמנטריים וחברתיים - בספרד, בפולניה ובליטה - עד שבסופו של דבר תציף את מרבית ארצות ארופה בשנות ה-1930.

בארצות אחרות, שיצאו מנצחות ושבהן הדמוקרטיה היתה מבוססת יותר, לא נתגלו תופעות קיצוניות. עם זאת, בצרפת זכו הימנים האולטרה-שמרניים בבחירות (1919). שתי פעולותיהם העיקריות היו: 1) הגבלות פוליטיות. 2) השתלטות על עמק הרור (1923), על-מנת לחייב את הגרמנים בתשלומי הפיצוים ע"י תפיסת מוצרי הפחם והתעשייה. בבריטניה שלטה המפלגה השמרנית, שנתקלה בבעיות של אי שקט ומרידות באירלנד ובהודו.

הממשל בארה"ב נקט ביד חזקה להשלטת השקט הפנימי מחד ובמדיניות בינלאומית בדלנית קיצונית של אי הצטרפות ל"חבר הלאומים" מאידך. אוירה זו הביאה להיסטריה אנטי קומוניסטית והתקפות דמים כנגד פועלים, שובתים וזרים וכל שנראה חשוד בנטיות שמאלניות. עד מהרה התחדשה פעילות ה"קו קלאס קלן", שמספר חבריו גדל ל-4 מיליון ב-1923. בנוסף הונהג איסור משקאות חריפים, שגרם להתפשטות הפשע המאורגן.

בשנות העשרים התחילה התפתחות הפרסומת ויחסי הציבור, שהגיעו להיקף שלא נודע כמותו, בעיקר בארה"ב. אלו עודדו את צמיחתה של "החברה הצרכנית" - כולל התרחבות השימוש במכוניות ומכשירי רדיו, שהביאו את האוכלוסיה הכפרית במגע ישיר עם המרכזים העירוניים.

תעשיית הסרטים התפתחה במהירות ובתי הראינוע נפתחו בכל רחבי העולם. התופעה כללה את עלייתם של השחקנים

דואסברג; 'הסגנון הבין לאומי' על פי תערוכה שאורגנה ע"י פיליפ ג'ונסון והנרי ראסל היצ'קוק בניו-יורק; 'אדריכלות מודרנית בין לאומית' על פי גרופיוס שדחה את המושג 'סגנון' ולבסוף מודרניזם - מושג הבא לציין את המשכה של התופעה ובמידה רבה את התנוונותה בעשורים הבאים ובמיוחד לאחר מלחמ"ע.

* * * * *

האדריכלות המודרנית, כמו ה'אר נובו' בשלהי המאה ה-19, נוצרה בו זמנית בדמיונם של בני הדור - עד כדי כך שקשה כיום לציין בודאות את מקום לידתה. היא מופיעה במקביל אצל אדריכלי האוואנגרד באוסטריה, גרמניה, הולנד, צרפת ורוסיה ותוך זמן קצר ניתן לראות את סימניה הראשונים בארצות אחרות.

ארץ ישראל

את התפתחותה של האמנות והאדריכלות בארץ ישראל בשנות העשרים ניתן לחלק לשניים. המחצית הראשונה נפתחת עם הגיעם של הזוג אידה ויוסף קונסטן ויצחק פרנקל לת"א. כאן פתחו אולפן לציור והשתתפו בתערוכות האספן פרמן, שהגיע אף הוא זה עתה לארץ. בדיעבד יאמר, שניסו להקים תנועה אנטי בצלאלית, אבל זכרון הארוע מעורפל מדי. המאבק הקיומי היה קשה מדי ות"א היתה קטנה מדי. מכל מקום האולפן נסגר כעבור עשרה חודשים, והשפעתו של בוריס שץ ומקורביו חזרה לשלוט בארץ. אבל תוך זמן קצר הופיע סגנון חדש, תמים ואופטימי, שנוצר כנראה ע"י תלמידי בצלאל לשעבר: רובין, פלדי וגוטמן; אליהם הצטרפו בזה אחר זה מלניקוב, לובין, ציונה תגיר ואחרים. למרות הכוונה של יוצריו להתקמבל העיקריות של 'בצלאל', עדיין ניכרים בו כמה ממרכיביו העיקריים: דמויות 'מזרחיות', דקלים, זיתים, גמלים וחמורים.

את מקורו של 'הסגנון התמים' ניתן למצוא בפאריז אבל גם אצל אמני האוואנגרד הרוסי, שנטו לתפיסה דומה בעשור הראשון של המאה. כך למשל מאלביץ, סוניה טרק-דלוני, קאנדינסקי, האחים בורליוק, הזוג לאריונוב וגונשארובה ובמיוחד שאגאל, שהמשיך בדרך זו כל חייו.

מהפכת 1925": המפנה המשמעותי באמנות ארץ ישראל חל בשנת 1925. במקביל לחנוכת אבן הפינה לאוני בירושלים ופתיחת הטכניון בחיפה. הסימן הראשון היה תחילת העבודה של אברהם מלניקוב על פסל "האריה השואג" בתל-חי, לזכר יוסף טרומפלדור וחבריו. בפסל זה, שסימו ימשך אל תוך העשור הבא, היתה הבטחה משמעותית ליצירתו של סגנון מונמטאלי מקומי. הסימן השני היה תחילת גיבושו של מועדון תיאטרון 'אהלי בת"א', בראשותו של משה הלוי, מחברי להקת 'הבימה' במוסקבה, שהגיע לעת זו לארץ. לכאן התכנסו בשנים הקרובות רוב הכוחות 'המודרניים' שפעלו בעיר: המשורר אברהם שלונסקי, המלחין יואל אנגל, הצייר-האדריכל אריה אל-חנני ועוד. הסימן השלישי היה שובו של הצייר יצחק פרנקל-פרנל מפאריז. תוך זמן קצר החל להפעיל בת"א אולפן לציור, שבו יקבלו, עד סוף העשור, את הכשרתם מרבית אמני דור ההמשך ביניהם: ג'ינה ברגר, הולצמן, הנדלר, לבנון, נבון, סטימצקי, קוסונוגי ועוד. בניגוד לנסיון הראשון, בשנת 1920, הפעם עלה בידו להרחיק את תלמידיו, כמו גם חלק ניכר מאמני ארץ ישראל הן מסגנון 'בצלאל' והן מהסגנון התמים של ראובן ומקורביו. יש להניח, שהתמונות המופשטות שהציג בתערוכות 'מגדל דוד' בירושלים ובצריף 'אהלי בת"א', הן שיצרו את האטרקציה המידית, אבל מעבר לכך היה בפיו מסר ברור

של אמנות המושתתת על צבע, קומפוזיציה וטקסטורה. יתרה מכך, פרנקל היה ההוכחה החיה לתלמידיו ולמעשה לכל הקהילה הקטנה של אמני הארץ, שניתן להכנס לפרדס האמנות הגדול של פאריז ולהשאר בו זמנית ארץ ישראלי. אין ספק שהלוי, שלונסקי, פרנקל, אל-חנני ואחרים חימשלו את ת"א והפכו למרכז התרבות של הארץ, עוד בטרם היתה למרכז הדמוגרפי - זאת אולי, בניגוד לרצונם של מנהיגי התנועה הציונית.

באותה שנה, 1925, מופיעים גם הסימנים הראשונים של מודרניות בתחום האדריכלות. כך למשל תחנות הכח של ריכרד קאופמן בחיפה ובטבריה, בית הדירות ברח' נחמני 25 בת"א שתוכנן ע"י ד"ר ליאו אדלר, כיכר הרברט סמואל בת"א בתכנונו של יוסף נויפלד ומעל לכל תחילת הכנתה של תוכנית אב לת"א ע"י פאטריק ג'ס, מגדולי מתכנני הערים וחסיד נלהב של המפעל הציוני. לאלו צריך להוסיף את עלייתם של עוד מספר אדריכלים צעירים העתידים לתרום בצורה משמעותית למהפך הכללי: הצייר האדריכל

ליאופולד קראקואר מוינה ומקס לב מגרמניה. לרוע המזל, כבר בשנה שלאחריה (1926), ארע משבר כלכלי, שכמעט מוטט את הישוב. קצב הבניה ירד פלאים מ-236,000 מ"ר ל-54,000 מ"ר; הפועלים רעבו לחם, העליה דעכה והירידה מהארץ קיבלה מימדים מדאיגים. אף על פי כן נמשכה המודרניזציה של האדריכלות. יוסף ברלין חשף, בשנה זו, את סגנונו החדש בעיצוב בנין קולנוע מוגרבי: סגנון של לבנים חשופות שנחשב בעיני רבים לאחד מסימני ההיכר של ת"א. באותה שנה זכה יוסף נויפלד, בתחרות אדריכלית לתכנון בית עם ותיאטרון פועלים 'אהלי'. הגם שהתכנית אבדה, יש להניח שאפיה היה מודרני. בהמשך מופיע הסגנון המודרני בעיצוב בנייני הסוכנות בירושלים ע"י יוחנן רטנר (1927) בייח עמק יזרעאל בתכנונו של אלכסנדר ברוואלד (1928) ובתי הפועלים בים המלח ע"י ריכרד קאופמן (1929).

בסוף העשור, כאשר פרנקל נאלץ לסגור את האולפן ולעזוב זמנית את הארץ, כבר היה הסגנון המודרני לעובדה מוגמרת בתחום הציור. כך גם באדריכלות, אם כי נדרשו עוד שנה ומשהו עד חלוף המשבר הכלכלי, על-מנת שהסגנון החדש ישנה את אופי הבניה מקצה לקצה.

1920

כינוס ראשון של חבר הלאומים בפאריז מקבל החלטה לקבוע את מושבו הקבוע בג'ינה, שויץ ואת בית הדין הבי"ל בהאג, הולנד. אוסטריה - קארל רנר ראש ממשלה סוציאליסטית.

איטליה - המשורר גבריאל דאנונציו וקבוצת מתנדבים כובשים את פיומה (עיר הנמל ריזיקה ביוגוסלביה).

ארה"ב -

הקונגרס מחליט נגד הצטרפות לחבר הלאומים. זכות בחירה לנשים.

תחילת הפעלתו של "חוק היובש" - איסור קניית ומכירת אלכוהול.

נפטר המהפכן-העתונאי האמריקאי ג'ון ריד (33). נהרג ברוסיה. מחבר "10 הימים שזעזעו את העולם" (תיאור הימים הראשונים של המהפכה הרוסית).

בריה"מ -

ינואר: סילוק הלבנים מדרום רוסיה, קרים, אוקראינה והקוקאז, עד אפריל.

פברואר: חוזה שלום עם אסטוניה.

חוזה שלום עם פרס.

סילוק הלבנים מנמלי הצפון: ארכאנג'ל ו-מורמאנסק, עד מרץ.

מרץ: הדיפת הלבנים מרוסיה הלבנה ומערב אוקראינה.

חוזה שלום עם פולין.

חוזה שלום עם טורקיה.

חולי: חוזה שלום עם ליטה.

אוגוסט: חוזה שלום עם לאטביה.

אוקטובר: חוזה שלום עם פינלנד.

גרמניה - חוקה דמוקרטית (רפובליקת ויימאר). הודו - גאנדי מתחיל להתבלט כמנהיג המאבק נגד הכיבוש הבריטי.

הונגריה - המרשל ניקלאוס פון הורטי (1868-1957) תופס את השלטון במעמד "עוצר המלך" (עד סוף מלחמ"ע2).

פולין - נמל דאנציג במעמד עיר חופשית (עד 1939).

צ'כוסלובקיה - יאן מאסאריק נבחר כנשיא (1850-1935).

אוכלוסייה עולמית: 1,811 מיליון. מהם:

בריה"מ: 136; ארה"ב: 118; יפן: 78; גרמניה: 60; בריטניה: 42.5.

לידות מחוץ לנשואין -

גרמניה 173.000; איטליה 49.000; צרפת 65.000.

תעשייה: (במיליוני טון) -

פחם - ארה"ב 645, בריטניה 229, גרמניה 107.

נפט (במיליוני חביות) - ארה"ב 443,

מקסיקו 163, בריה"מ 25.

מכוניות - ארה"ב 9 מיליון, בריטניה 650,000.

חידושים:

תחילת הפעלתן של תחנות רדיו ציבוריות באירופה ופרטיות בארה"ב.

ג'ון תומפסון רושם פטנט על תת המקלע הקרוי על שמו.

אמנות:

בריה"מ -

מאלביץ ואוהדיו משתלטים על ביה"ס לאמנות ב-ויטבסק. שאגאל, מנהל ביה"ס, עוזב.

ליסיצקי: "על שני מרובעים", ע"פ מאיאקובסקי. פורסם בברלין (1922) והולנד (1923).

יסוד "הסדנאות הממלכתיות לאמנות וטכנולוגיה" במוסקבה.

טאטלין: "מחוזה לאינטרנציונאל" ("מגדל טאטלין").

רודצ'נקו: פסלים ממוטות וחישוקי ברזל.

פבזנר וגאבנו: "מאניפסט הראליזם"

גרמניה -

תערוכת "הדאדא", בקלן.

גרוס: "זה האיש". רישומים סאטיריים.

קורט **שוויטרס:** חדרי "מרצ באו", ותמונות "מרצ" (קולאז') בהאנובר (עד 1923) בסגנון מופשט.

מקס **ליברמן** נבחר לראש האקדמיה לאמנות.

פאריז -

פייר **בונאר:** מגבש את הסגנון המאפיין את ציוריו.

לג'ה: "המכונאים". טוביזם.

סוטיין: "משוגעת". פוסט-אימפרסיוניזם.

ז'אק **ליפשיץ:** תערוכת יחיד ראשונה (פיסול).

יסוד קבוצת "דאדא פאריז": הציירים מרסל **דזשאם**,

מרסל **ינקו**, חוזה **מירו**, פראנסיס **פיקאביה** ועוד. המוסיקאי אריק סאטי, הסופרים פאול אלואר, לואי

אראגון, אנדרה ברטון, טריסטן צארה, ז'אן קוקטו, ריימונד ראדיגה ועוד.

פרסומים (פאריז) -

יסוד כתב העת לאמנות "אספרי נובו" ע"י **אוזאנפאן, לה קורבוזייה** ואחרים - עד 1925.

ז'אק **מאריטן:** "אמנות וסכולסטיקה". על הזיקה בין הציור והדת.

אדריכלות:

ארה"ב - **רייט:** תחילת בניית בתי מגורים בסגנון ה"טקסטורה" בלוס אנג'לס.

גרמניה -

מנדלסון: מצפה כוכבים ע"ש אינשטיין בפוטסדאם - עד 1924. אקספרסיוניזם.

ברונו טאוט: מפרסם את עבודות קבוצת "מחרוזת הזכוכית" במאה ה-13.

ספרות:

ארה"ב -

סינקלר לואיס: "רחוב ראשי" (סיפורת).

אפטון סינקלר: "100%". סיפור של פאטריוט" (סיפורת).

קארל סאנדברג: "עשן ופלדה" (שירה).

צרפת -

קולט: "שריי" (Colette)

יסוד קבוצת "דאדא פאריז" (ראה אמנות).

צ'כיה - ז'ורוסלאב האצ'ק: "החייל האמץ שוויק" - עד 1923 (סיפורים ומחזה). הועלה באהל (1935).

סרטים: גרמניה - "הגולם". אקספרסיוניזם.

פסיכולוגיה: שויץ - אלפרד אדלר: "הטיפוס האנושי" מופנם ומוחצן EXTROVERT INTROVERT.

מוסיקה:

גרמניה - אוסקר שטראוס: "הוולס האחרון". וינה - פרנץ ליהאר: "המזורקה הכחולה". פאריז - וינסן דאנדי: "אגדת ס' כריסטוף" (אופרה). סטראווינסקי: "פולצינלה", "שירת הזמיר" (בלט).

(1920) ארץ ישראל

1.3: (י"א באדר) - קרב תל-חי. נפילת יוסף טרומפלדור (ראה להלן) וחבריו. אפריל: מאורעות 1920 בירושלים. בפגיעות הערבים נהרגו 6 יהודים ונפצעו כ-200. 25.4: המועצה העליונה של מדינות ההסכמה בסן-רמו מוסרת לבריטניה את המנדאט על ארץ-ישראל ברוח הצהרת בלפור. 25.8: יסוד גודד העבודה ע"ש טרומפלדור - במחנה עובדי הכביש טבריה-צמת - ע"י אנשי העלייה השלישית ומעוט מעליה שניה. המטרה: יצירת תנאי עליה להמוני יהודים לא"י וגיבוש כח מגן בפני התוקפנות הערבית. האמצעים: הקמת קומונות וקואופרטיבים, עם קופה משותפת שתספק לכל פרט את צרכיו כפי יכולתה - ברוח הרעיונות האוטופיים של המאה ה-19 שהלכו והתגשמו, לכאורה, ברוסיה הסובייטית. ישובי הגדוד: רמת רחל ותל יוסף. ב-1926 חל פיצול בין פלג "ימני" שנשא בארץ ופלג "שמאלי" שעזב ברובו לבריה"מ. במשך כל תקופת קיומו עברו דרך גודד העבודה כ-2500 חברים, אבל למרות מספרם הזעיר יחסית הטביעו חותמם על עצם המושג "חלוציות". 5.12: יסוד ההסתדרות הכללית של העובדים (87 צירים מייצגים 4,433 פועלים). דוד בן גוריון משמש כמזכיר כללי, עד 1935. הקמת ארגון "הגנה" משותף לכל הישוב. **נפטר יוסף טרומפלדור.** יליד (1880) פראטיגורסקי, רוסיה. למד בחדר. התגייס לצבא הרוסי בעיר מולדתו. שרת במלחמת רוסיה-יפן (1904) בחיל המצב שהגן על פורט ארתור וכאן איבד את ידו. עם כניעת העיר נפל בידי היפנים ונכלא במחנה שבויים עד חתימת חוזה השלום. לאחר שחרורו (1905) הוענקה לו דרגת קצין וכן אותות הצטיינות. בשלב זה החל ללמוד משפטים. עלה לארץ בהיותו בן 32 (1912) ועבד במגדל

ובדגניה. השתתף בקונגרס הציוני ה-11 וביקר ברוסיה (1913). בהמשך שב לארץ, גורש ע"י העותמאנים עם פרוץ מלחמת 18-1914). ארגן את גודד נהגי הפרדות מבין פליטי ארץ ישראל במצרים (1915) ומונה סגן מפקד הגדוד. הצטרף לצבא הבריטי בעת מסע כיבוש א"י (1917). עם הקמת ממשלת קרנסקי באותה שנה חזר לרוסיה. כאן ארגן את תנועת ההגנה העצמית היהודית ואת תנועת "החלוץ" (1918) ונבחר לנשיאה (1919). חזר לארץ (אוגוסט 1919) וכאן יצא מיד לגליל על-מנת לסייע בהגנה על ביצור הישובים תל-חי, כפר גלעדי ומטולה. נפצע בעת התקפה ערבית על תל-חי ומת בשעת העברתו לכפר גלעדי - בהיותו בן 40. **עלו** (בהערכה): 7,000 נפש.

מפעלים:

כביש צמח-טבריה (עד 1921). ג'דה - חיפה וטבריה - יטבתה (עד 1922). תל-אביב - תחילת שרות האוטובוסים בין יפו לת"א.

עיון (באלפים):

ירושלים 50, יפו-ת"א 11, פתח תקוה 3, טבריה 3.5, צפת 3, חיפה 2.5, ראשון לציון 1.4, רחובות 1. חיפה - התחלת הבניה היהודית בהדר הכרמל. תל-אביב - נבנו 200 בתים (1,163 חדרים).

התישבות:

ישובים חקלאיים - 62 (לעומת 800 ישובים ערביים) מהם 12 בגליל העליון, 13 בגליל התחתון ובקעת כנרת, 3 בעמק יזרעאל, 10 בשומרון, 14 בשפלת יהודה והדרום.

אמנות:

ירושלים - תערוכת "מגדל דוד": עבודות מלאכת יד בסגנון "בצלאל". יסוד "אגודת אמנים עברית" ע"י מורי "בצלאל". תל-אביב - מרים **חד גדיא** (25), יצחק **פרנקל-פרנל** (21), אידה ויוסף **קונסטנטינובסקי-קונסטן** (28) פותחים אולפן לציור בגמנסיה 'הרצליה' בין התלמידים ציונה **תג'ר** (20). במקביל יסדו את קואופרטיב "התומר", ביחד עם פסל בשם לב הלפרין, לביצוע עבודות אמנות. (ינואר). יעקב **פרמן** (39) עורך את "התערוכה האמנותית הראשונה בארץ ישראל" בגימנסיה "הרצליה": 200 ציורים של 25 אמנים יהודיים שהביא מרוסיה, בנוסף ליצירות של פרנקל-פרנל, הזוג קונסטנטינובסקי-קונסטן, חד גדיא, ציונה תג'ר וישראל **פלדמן-פלדי** (28). הזוג קונסטן יוצא לקהיר (אוקטובר) יצחק פרנקל-פרנל מצטרף אליהם כעבור מספר שבועות, ולאחר מכן ממשיך לפאריז.

אדריכלות:

חזר - האדריכל מהנדס וילהלם **הקר** (44) מפולין. השתקע ב-ים ופתח משרד ביחד עם אליעזר **ילין** (32).

עלו האדריכלים -

ראובן **אברמוביץ-אברם** (28) מפולין. השתקע בי-ם.
זליג **אקסלרוז** (33) מרוסיה. השתקע בי-ם ועבר לת"א (1930) ובהמשך לדרום אפריקה.
בנימין **חייקין** (35) מאנגליה. השתקע בי-ם.
אלכסנדר **לוי** (37) מגרמניה. השתקע בת"א.
ריכרד **קאופמן** (33), מגרמניה. השתקע בי-ם.
פריץ **קורנברג** (24) מגרמניה. השתקע בי-ם.

שבדיה - ביטול עונש המות.

כלכלה: גרמניה - תחילת מדיניות פחות המרק להקלת עומס תשלומי הפיצויים.

חידושים: תחילת אופנת משחק הפינג-פונג.

רפואה: שוויץ - ד"ר בירכנר-בנס (1867-1939) ממליץ על אכילת ירקות טריים - תחילת הצמחונות והטבעונות בחברה המערבית. פיתוח חיסון נגד שחפת.

תרבות: יפו - נפתח אולם "לונה פארק" להקרנת סרטים ומופעים - עד 1922.

ספרות (תרגום):

"האיליאדה" מאת הומרוס בתרגום ש' טשרניחובסקי.
"דון קיחוט" מאת סרבנטס (תקציר). בתרגום ח"נ ביאליק.
"אפיגניה בטוריס" מאת גיתה בתרגום י' כהן (שירה).
"איבנהו" מאת וולטר סקוט (סיפורת).
"המניפה של ליידי וינדרמיר" ו"חשיבותה של רצינות" מאת אוסקר ויילד (מחזות).
"שנת התשעים ושלוש" מאת ויקטור הוגו (סיפורת).
תיאטרון: תל-אביב - יסוד התיאטרון העברי ע"י דוד דוידוב.
מחול: ברוך אגדתי (25) - "בלט עברי אמנותי", מופע ריקודים (15.1).

אמנות:

פאריז -
פיקאסו (מספרד): "שלושה מוזיקאים". קוביזם.
בראק: "טבע דומם עם גיטרה". קוביזם.
לגיה: "שלוש נשים". פוריזם.
מונדריאן (מהולנד): "אדום צהוב כחול". מופשט.
מקס **ארנסט** (מגרמניה): "הפיל סלבס". דאדא.
מאן ריי (מארה"ב): "מתנה" (מגהץ עם מסמרים). דאדא.
מרסל **ינקו** (26) עוזב את קבוצת "דאדא פאריז" וחוזר לרומניה.
מקסיקו -
דייגו **ריברה** (35), חוזה **אורוסקו** (38), אלפארו **סיקיירוס** (25): תחילת סגנון "הראליזם הלוחם".

אדריכלות:

גרמניה - לודוויג **מיז ואן דר רו:** חמישה פרויקטים אדריכליים רעיוניים (עד 1923).
הולנד - **דה קלרק:** בתי מגורים, אמסטרדאם דרום. אקספרסיוניזם.

ספרות:

איטליה - לואיג'י פיראנדלו: "שש נפשות מחפשות מחבר" (מחזה. הועלה בארץ).
ארה"ב -
יוג'ין איז'ניל: "אנה כריסטי" (מחזה).
עזרא פאונד: "שירים 1918-21".
בריטניה - ד"ה לורנס: "נשים אוהבות" (סיפורת).
צ'כיה - קארל ג'וזף צ'אפק: "חיי החרקים" (סיפורת ומחזה. תורגם לעברית).
בריה"מ - נפטר:
ולדימיר **קורולנקו** (68). מספריו תורגמו לעברית:
"מפרש בודד מלבין באופק", "ספורי סיביר", "הנגן העוור", "בחברה רעה", "בלי לשון", "ילדי המרתף", "חלומו של מוכר" (Korolenko).
אלכסנדר **בלוק** (32). מגדולי הסימבוליסטים הרוסיים. מיצירותיו תורגמו הפואמות "שנים עשר" ו-"סקיתים" ע"י אי' שלונסקי.

מוסיקה:

צרפת -
ארתור הונגר: "דוד המלך".
נפטר קמיל **סן-סאנס** (86). מיצירותיו: האופרה "שמשון ודלילה" (1877), הקונצרטו החמישי

1921

ועדת בנות הברית בפאריז קובעת את סכום הפיצויים שעל גרמניה לשלם בגין נזקי מלחמה: 33,250 מיליון דולר.
ארה"ב - מנהיגי העובדים, ניקולא סאקו וברתולומאו וואנזטי, נאשמים ברצח. עד היום קיים החשד שעוותו ראיות במטרה לפגוע באירגוני הפועלים (הוצאו להורג 1927).
פעילות אלימה של ה"קו קלוקס קלן" במדינות הדרום.
בריה"מ - נחתם חוזה מסחר עם בריטניה.
גרמניה - משאל עם בשלזיה עילית: 63% בעד איחוד עם גרמניה.
בנות הברית קובעות את סך הפיצויים מגרמניה. וולטר ראטנאו ממונה שר לשיקום גרמניה.
תחילת פעולות הטרור של פלוגות המחץ הנאציות בראשות היטלר.
חוזה שלום עם בריה"מ (חוזה ראפאלו): יחסים מלאים בכל התחומים. אישור אימון צבא גרמני ברוסיה ועוד (אושרר 1922).
הונגריה - קארל I, לשעבר קיסר אוסטריה - הונגריה, נכשל בשני נסיונות לתפוס את השלטון בהונגריה.
עיראק - פייסל לבית האשאמי מתמנה למלך ע"י בריטניה.
צ'כוסלובקיה - אדוארד בנש (1884-1948) נבחר לראש ממשלה.

אדריכלות:

תל-אביב -

יהודה **מגידוביץ**: "פסאג' פנסק", רחוב הרצל. (הפסאג') המסחרי הראשון בעיר; מלון בן נחום, רח' אלנבי/שד' רוטשילד (המלון הראשון בעיר); בית הכנסת הגדול רח' אלנבי (הכיפה מאוחר יותר ע"י דב הרשקוביץ. לימים שונתה החזית ע"י אריה אל-חנני).

עלו האדריכלים -

לוטה **כהן** (28) מגרמניה. השתקעה בי-ם. עברה לת"א 1930.

אריה **ספוז'ניקוב-אלחנני** (24). צייר ולימים אדריכל. מרוסיה. השתקעה בת"א.

מאיר **רובין** (28) מרוסיה. לאחר תקופת לימודים במרסיי, צרפת. השתקעה בירושלים.

ספרות:

עלו הסופרים -

אהרון אשמן (25), מרוסיה; אביגדור המאירי (31), מהונגריה.

ספרות (תרגום):

"מלחמה ושלוש" מאת טולסטוי (תרגום שני 1953).

"האחים קרמזוב" מאת דוסטויבסקי.

"רובינזון קרוזו" מאת ד' דפו.

"דוד קופרפילד" מאת צ' דיקנס.

"טרטרין בהרי האלפים" מאת אלפונס דודה.

1922

איטליה - הפאשיסטים בראשות מוסוליני תופסים את השלטון.

בריטניה -

חבר הלאומים מאשרר את המנדאט הבריטי על ארץ ישראל ועבר הירדן.

גרמניה -

וולטר ראטנאו מתמנה לשר החוץ של גרמניה. נרצח לאחר זמן קצר, בגלל היותו יהודי, ע"י גרמני לאומני.

אישור חוזה השלום בין בריה"מ וגרמניה, חוזה ראפאלו.

העברת שלזיה העילית לפולניה.

הודו -

גאנדי נשפט ע"י הבריטים, לשש שנות מאסר על מרי אזרחי.

טורקיה - סילוק השולטן. המדינה מוכרזת רפובליקה בראשות מוסטפה קמאל "אטאטורק"; אנקרה בירת המדינה (1923); ביטול ריבוי נשים; איסור כיסוי פנים לנשים ותרבוש לגברים (1926); מעבר הכתב הטורקי לאותיות לטיניות (1928); זכות בחירה לכל (גברים ונשים).

כלכלה: ארה"ב - תחילת הגיאורג בבורסת ע"י (עד אוקטובר 1929). הקונגרס האמריקאי קובע מכסי מגן.

לפסנתר (1895), הקונצרטו השני לצילו (1902) והסידרה "פואמות סמפוניות" - צורה מוסיקאלית שיצר בצעירותו (1871) והתחבבה על המלחינים הצרפתיים. מסדרה זו מרבים לנגן את "ואלס המוות" (Saint-Saens).

בריה"מ - סרגיי פרוקופייף: "אהבת שלושת התפוזים" (אופרה).

סרטים:

גרמניה -

אן בוליין (לוביץ).

"המוות העיף" (פריץ לאנג).

הולנד -

"רחוב החלומות" (גריפית).

"הילד" (צ'אפלין).

הגות:

אלברט שוויצר (1875-1965) - "על גבול יער בראשית": על פעולותיו באפריקה.

לודוויק ויטגנשטיין (1891-1951): "לוגיק-פילוסופיקו".

נפטר -

הנסיך הרוסי פטר **קרופוטקין** (79). מאבות האנארכיזם וממשיך דרכו של מיכאל באקונין (Bakunin 1814-1882).

הכלכלן הגרמני יהודי מאקס **וובר** (57). נודע בזכות תורתו על הקשר בין הנצרות הפרוטסטאנטית והקפיטאליזם. חיבר גם מחקר מקיף בתולדות דת ישראל.

(1921) ארץ ישראל

התקפות ערביות ביפו (1 במאי), פתח-תקווה, רחובות וחדרה. נהרגו 47 יהודים ונפצעו 116.

עלו (בהערכה): 14,000.

עיון:

תל-אביב -

מאי: 10.000 יהודים נמלטים מיפו לשכונת נורדיה (אזור רח' בוגרשוב).

ת"א במעמד מועצה עירונית, כולל משטרה בנפרד מיפו. (יוני).

נבנו (ת"א) 241 בתים (2200 חדרים).

ההתישבות העובדת -

יסוד עין חרוד, תל-יוסף, נהלל, גבע, בית-אלפא ועוד (עד 1923).

אמנות:

ירושלים -

תערוכת האמנות הראשונה ב"מגדל דוד" (אפריל). רובה עדיין בסגנון "בצלאל".

ת"א -

מורי בצלאל מציגים בתערוכת "הליגה האי"י להפרחת האמנויות" של יעקב פרמן (אייזנברג, בן דוד, גור אריה, אבל פן ובוריס ש"ץ).

חידושים: תחילת אופנת שתיית קוקטייל.
בריטיניה - יסוד רשת השידור B.B.C.

פורסייט" (סיפורת. התחלה ב-1906. תורגם
1930).

גרמניה - ברטולד ברכט: "בעל" (מחזה).
הרמן הסה: "סידהארטה" (סיפורת פילוסופית).
פאריז - רוג'ה מרטין דה גאר: "בית טיבו" (כרך
א', המשך עד 1940. תורגם לעברית 1948-52).
המשוררים אלואר, אראגון, ברטון ועוד,
מתנתקים מקבוצת "דאדא".
נפטר מארסל פרוסט (51). בן למשפחה יהודית.
נחשב לאבי הרומן החדש. מחבר "החיפוש אחר
הזמן האבוד" (תורגם 1992).

רפואה:

פיתוח האינסולין לחולי סכרת ע"י צוות קנדי
בראשות ד"ר פרדריק באנטינג.
ד"ר אלקסיס קארל מגלה את תפקיד כדוריות
הדם הלבנות.
נפטר הפסיכולוג הרמן רורשאך. נולד 1884.
מפתח את טכניקת כתמי הדיו הקרויה על שמו
(Rorschach).

ארכיאולוגיה: גילוי קבר תות ענח אמון

במצרים ע"י הווארד קרטור, במימון לורד קארנארבון.

אמנות:

גרמניה - תערוכת אמנות סובייטית בגלריה "ואן דימן"
בברלין.
קאנדינסקי ב"באוהאוס". מצטרף לציירים פאול קליי,
ליונל פינינגר ויוהאנס איטן.
מוהולי-נאגי: פסלי "ויסות אור וחלל" (עד 1930).
קונסטרוקטיביזם.
קליי: "מכונה מצייצת" (רישום).
פאריז - תערוכת זכרון **למודליאני** (נפטר 1920) מביאה
ל"גילוי" ע"י קהילת חובבי האמנות.
מאקס **ארנסט** וז'אן **ארפ** מצטרפים לקבוצת "דאדא"
פאריז" (ראה גם ספרות).
אנדרה **מאסון**: ניסויים בסגנון קוביזם מאוחר (סינטיטי).
ספרד (ברצלונה) - **מירו**: "החווה" תמונה ראשונה
מפורסמת של הצייר. סגנון ראליזם תמים.

אדריכלות:

בריה"מ - **מלניקוב**: ביתני החקלאות בריד במוסקבה.
אלכסנדר **וסנין**: הצעות לבנין "פראבדה" ו-"ארמון
העבודה". בסגנון הקונסטרוקטיביזם.
גרמניה - יסוד כתב העת DIE FORM של ארגון
ה"וורקבונד" (ברלין), בעריכת ברונו **טאוט** (נסגר ע"י
הנאצים 1934).
צרפת - אוגוסט **פרה**: כנסית נוטר דאם דה לה ריינסי.
מבטון חשוף.

ספרות:

אוסטריה - סטפאן צוויג: "אמוק" (סיפורת.
תורגם 1929).
איטליה - לואיג'י פיראנדלו: "הנרי IV" (מחזה.
הוצג בארץ).
אירלנד - גיימס ג'ויס (בפאריז): "יוליסיס"
(סיפורת. תורגם לעברית 1992).
ארה"ב - ט.ס. אליוט: "ארץ הישימון" (שירה.
תורגם ע"י נח שטרן 1940).
סינקלר לואיס: "באביט" (סיפורת. תורגם 1930).
בריה"מ - מקסים גורקי: "אוניברסיטאות שלי"
(אוטוביוגרפיה. תורגם 1936).
בריטיניה - ג'ון גאלסוורת'י: "ההגדה לבית

תיאטרון: בריה"מ -

סטאניסלאבסקי עורך מסע באירופה עם
התיאטרון הרוסי (עד 1924).
נפטר הבמאי יוג'ין **ואכטאנוב** (40). מאבות
הסגנון העממי-אגדתי. ביים את "הדיבוק", מאת
אנסקי, ב"הבימה", במוסקבה (Vakhtangov).

מוסיקה: ארה"ב -

נגן הג'ז לואי ארמסטרונג מגיע לשיקאגו מניו
אורלינס.
גרמניה - פול הינדמית: "סוקטה סוזאנה"
(אופרה במערכה אחת).
צרפת - איגור סטראווינסקי: "מאברה" (אופרה).

סרטים: ארה"ב - "נאנוק של הצפון" (פלאהרטי).

(1922) ארץ-ישראל

3.6: פרסום "הספר הלבן" של שר המושבות
הבריטי וינסטון צ'רצ'יל.
הפרדת עבר הירדן מא"י וכינון האמירות
ההאשמית (לימים מלוכה), בראשות האמיר
עבדאללה.
24.6: הכרה בעברית כשפה רשמית.
22.7: חבר הלאומים מאשר את המנדאט
הבריטי בא"י.
קונגרס ערבי בשכם דוחה את ההחלטה.
אוכלוסיה: מפקד ראשון (22.10): 750,000 נפש,
מהם 84 אלף יהודים (11%).
עלו: 8,000. **ירדו**: 1,500.

עיור:

חיפה - 42,000 מהם 6000 יהודים. רכישת הקרקע בשכונת
נוה שאנן ושכונת אחוזה.
בחירת ועד שכונת הדר הכרמל.
יפו - 32,524 תושבים מהם 5,087 יהודים.
ירושלים - 63,000 תושבים מהם 34,000 יהודים.
תל-אביב - 13,000, כולל 10,000 פליטי יפו.
נבנו (ת"א) 1007 בתים (6325 חדרים).
מאיר דיזנגוף (60) נבחר לראש מועצת העיר.

אמנות: ירושלים - תערוכת "אגודת האמנים

העברית" בב"ס לבנים (נקראת גם תערוכת "מגדל דוד").

אדריכלות:

מוצא - יוסף ברלין: בית מרגוע "ארזה", עד 1925.
תל-אביב - יהודה מגידוביץ: בית החולים "עין גדי", רח' מזא"ה.
עלו האדריכלים -
יעקב בן אור-קלטר (25) מפולניה. השתקע ב-ים.
קליפורד הולדיי (25). אדריכל בריטי. השתקע בירושלים, בשרות ממשלת המנדט.

ספרות (מקור):

אברהם שלונסקי (22) מפרסם את שירו הראשון ב"הפועל הצעיר".
ספרות (תרגום):
"בן המלך והעני" מאת מארק טווין (סיפורת).
"תאיס" מאת אנאטול פראנס (סיפורת).
"ימי חיי" מאת גיתה (ביוגרפיה).
"אנה קרנינה" מאת טולסטוי.
הגות: עלה אחד העם (66). אבי הרעיון ליצירת מרכז רוחני של העם היהודי בארץ ישראל.

1923

איטליה - ביטול כל המפלגות, למעט הפאשיסטים.
ארה"ב - 200.000 איש בכנס "קו קלוקס קלן" באינדיאנה. משטר צבאי באוקלהומה להגנה על האזרחים מהתקפות טרור של הקו קלוקס קלן.
אלבניה - אחמד זוגי (1895-1961) משתלט על המדינה.
אתיופיה - מתקבלת לחבר הלאומים.
גרמניה - פינוי צבא ארה"ב מאזור הריינוס.
היטלר מנסה לתפוס השלטון במינכן ונדון למאסר 5 שנים, אבל משוחרר לאחר 8 חדשים.
כותב בכלא את "מיין קאמפף" ("מלחמתני").
תורגם לעברית (1992).
יפן - 120,000 הרוגים ברעידת אדמה במרכז טוקיו ויוקאהמה.
סין - הנשיא סון יאט סן מקבל סיוע צבאי מבריה"מ.
ספרד - מיגואל פרימו דה ריברה תופס את השלטון כדיקטטור.
מקסיקו - נפטר המהפכן פאנצ'ו וילה. נולד 1878.
גיבור לאומי שהיה לאגדה עוד בחייו (Pancho Villa).

חידושים:

ארה"ב - יסוד השבועון TIME ע"י בריטון האדן והנרי לוס.
בריה"מ - הקמת חב' התעופה (אירופלוט).

כלכלה: "אינפלציה בגרמניה". מהלך כלכלי שנועד להקל על תשלום הפיצויים גורם לחיסול כל החסכוניות ושיבוש חמור במסחר ובתעשיה: \$1 = 4 מליון מארק.
בריטניה - קיינס: רפורמה מוניטרית (מאמר).

חברה: עובדים מאורגנים - גרמניה: 9.2;
בריטניה: 4.4; ארה"ב: 3.6.

תעשיה: גרמניה - וילי מסרשמידט (1898-1978)
מייסד מפעל ליצור מטוסים.

אמנות:

ארה"ב - דושאם: "הזכוכית הגדולה" (התחלה 1915).
גרמניה - אל לייצקי: חדרי "פרואון", בתערוכת האמנות הגדולה בברלין.
נחום גאבו: "עמוד" (פיסול).
פאריז - פיקאסו: "האשה עם הצעיף הכחול", סגנון קלאסי; "נשים", סגנון סורראליסטי; "מלנכוליה", סגנון אקספרסיוניסטי.
חיים סוטין מוכר 100 תמונות לאספן אמריקאי.
שאגאל: "מלאך נופל" (גירסה I).
ספרד - חואן מירו: "שדה חרוש" בסגנון פיגורטיבי "תמים".

אדריכלות:

ארה"ב - ריימונד הוד: בנין "הטריביון" שיקאגו. בסגנון ניאו גותי. (פרס 1 בתחרות ב"ל).
רודולף שינדלר: בית לואל, לוס אנג'לס. בסגנון מודרני לבן.
גרמניה - יסוד קבוצת ה"רינג" (חוג המודרניסטים): בארטינג (40), בהרנס (55), גרופיוס (40), הארינג (41), טאוט (44), טסנאו (47), לוקהארדט (34), מאי (38), מנדלסון (37), א. מאייר (43), מיז ואן דר רו (38), פולציג (54), ראדינג (35) שארון (30), ועוד.
פריץ הוגר (1877-1940): בנין "צ'ילי", המבורג. אקספרסיוניזם.
הוגו הארינג: חוה חקלאית ליד לובק, גרמניה. בסגנון "אורגאני".
פאריז - תיאו ואן דואסברג: תערוכת אדריכלות בסגנון ה"דה סטיל".
לה קורבוזייה: וילה לה רוש-זא'נרה. בסגנון מודרני לבן.

עיצוב: רוסיה -

יסוד כתב העת הסוביטי LEF לאמנות שימושית ("פרודוקטיביזם") ע"י מאיאקובסקי, רודצ'נקו ועוד.

ספרות:

ארה"ב - א.א. קאמינגס: "החדר הגדול" (סיפורת).
בריטניה - נפטרה קתרין מאנספלד. נולדה בניו-זילנד 1888 (Mansfield).
וינה - פליקס סאלטן (זלצמן) "במבי".
פאריז - קולט: "חטיה ירוקה" (סיפורת).
נפטר:
פייר לוטי. נולד 1850. מספריו תורגמו לעברית: "הנכזבות", "הדייג מאיסלנד" (Loti).
ריימונד ראדיגה (20). חיבר את ספרו היחיד "השטן בגוף" (1920) עוד בטרם מלאו לו 17 שנה.

נמנה על ילדי הפלא של הספרות הצרפתית ביחד עם ארתור רמבו ופרנסוא סאגאן (Radiguet).
צ'כיה –
קארל צ'אפק: "R.U.R.". מחזה על רובוטים.
נחשב למדע בדיוני ראשון (הוצג בארץ).
גרמניה –
נפטר הסופר היהודי-גרמני מאקס נורדאו. נולד 1849. ממסדי ההסתדרות הציונית (Nordau).

תיאטרון:

נפטרה - השחקנית היהודיה-צרפתייה שרה ברנהארדט (79).

מוסיקה:

ארה"ב -

ג'ורג' גרשווין: "רפסודיה בסגנון הבלוז".

ארנסט בלוך: "בעל שם" סויטה לכינור ופסנתר.
סגנון פוסט רומנטי; חמישייה לפסנתר וכלי מיתר.
הקלטות ראשונות של נגני הג'אז ג'וזף "קינג"
אוליבר, "ג'ילי רולי" מורטון ועוד.
הונגריה –
בלה בארטוק: "סויטת ריקוד".

הגות:

בריטניה –

סידני וביאטריס ווב: "התפוררות הציביליזציה הקפיטליסטית" (פאביאניזם).
גרמניה -
מרטין בובר: "אני ואתה".
צרפת -
רומן רולן: "מהאטמה גאנדי".
אלברט שוויצ'ר: "פילוסופיה של ציביליזציה".

פסיכולוגיה: וינה - זיגמונד פרויד: "האגו והאיד" EGO & ID.

עם ישראל:

חיים וייצמן מתמנה לנשיא ההסתדרות הציונית העולמית.
מנחם גנסין (41) נמלט מרוסיה לברלין. מייסד קבוצת תיאטרון עברי עם חובבים מא"י, שהגיעו להמשך לימודים, ביניהם מרים ברנשטיין-כהן (29). אליהם מצטרף שמעון פינקל (18), מתלמידיו של מאקס רינהארדט.

ארץ ישראל (1923)

סוף העלייה השלישית בארץ-ישראל, במסגרתה הגיעו כ-34 אלף עולים, מהם ירדו 14,000 נפש.
הקמת ממלכת עבר הירדן, בראשות האמיר עבדאללה האשמי, בנפרד מארץ ישראל.
אוכלוסיה: 800,000 נפש מהם 90,000 יהודים.
עלו: 7,500 ירדו: 3,500.
מפעלים: הקמת "חברת העובדים" - הזרוע הכלכלית של ההסתדרות העובדים.

עיון: תל-אביב -

תאורת חשמל ברחובות העיר.
נבנו (ת"א) 1,474 בתים (33,500 מ"ר).

אמנות:

תל-אביב - נפתח ביי"ס לציור ושירטוט בביתו של האדריכל יוסף ברלין, ברח' גרוזנברג (א' אורלנד מלמד ציור).
חזרו הציירים –
ראובן רובין (30) מרומניה וביקור בארה"ב.
אריה לובין (26) מארה"ב. לאחר שרות בגדוד העברי ולימודים בשיקאגו, השתקע בירושלים ובהמשך בת"א.
משה ברנדשטטר-מוקדי (21) מפולין. לאחר תקופת לימודים בווינה.
עלו הציירים –
הרמן שטרק (47) מגרמניה. השתקע בחיפה.
יוסף זריצקי (32), מרוסיה. השתקע בירושלים.

תכנון ערים: תל-אביב -

תוכנית אב מורחבת: רח' בן יהודה ורח' פינסקר עד בוגרשוב; המשך רח' יהודה הלוי ורח' רוטשילד (התואי הנוכחי); רח' צ'לנוב וסביבתו; שכי' מרכז מסחרי (היום סביבת רח' עליה); שכונת "מודל פארם" (אדמות המושבה האמריקאית לשעבר. היום ביי"ס "שבח"); שכי' נווה שאנן (ממזרח לרח' צ'לנוב) (הרחובות בצורת מנורת שבעת הקנים עוצבו ע"י המהנדס טישלר).

אדריכלות:

ירושלים - פריץ קורנברג: גימנסיה עברית ברחביה (פרס ראשון בתחרות. נבנה בשלבים ובשינויים).
תל-אביב - יוסף ברלין: תחנת הכוח של חברת החשמל, דרך פ"ת.
יהודה מגידוביץ: "קאזינו גלי אביב" על שפת הים מול רחבת הרברט סמואל (נהרס).
בית הדואר והטלגרף, רח' נחלת בנימין/לילינבלום.
(האדריכל לא ידוע).
עלו האדריכלים - דב הרשקוביץ (45) מרוסיה. מונה למהנדס העיר ת"א (עד 1929).
יוסף מינור (38) מרוסיה. השתקע בת"א.
יוחנן רטנר (32) מרוסיה. לאחר סיום לימודיו בגרמניה. השתקע בירושלים.
דב קוצ'נסקי (31) מגרמניה. השתקע בירושלים.

כתבי עת:

"מסחר ותעשייה", דו שבועון לשאלות כלכליות, העורך א' יבזרוב-עזר.
היומון "הארץ" עובר מירושלים לת"א. העורך ד"ר משה גליקסון.
תרבות: יפו - נפתח אולם "התחיה" למופעים והקרנות סרטים.
ספרות (מקור):
שאל טשרניחובסקי: "על הדם" (סונטה).
חזר הסופר יעקב שטיינברג (36).
ספרות (תרגום):
"טורקוטו טסו" מאת גיתה בתרגום "כהן (שירה).

"מן הציר אל הציר" מאת סוון הדין (מסעות).
"הנסיך המאושר" מאת אוסקר ויילד.
"מסעות גוליבר" מאת י' סוויפט.
סונטות מאת שייקספיר.
"הרמן ודורותיאה" מאת גתה.

אנדרה מאסון, מאן ריי, מקס ארנסט, מרסל דושאם, חואן מירו, פראנסיס פיקאביה, ג'ורג'יו דה צ'ריקו.
פיקאסו: סדרת תמונות מופשטות (ללא נושא).
לג'ה: "באלט מכני" - סרט מופשט ללא עלילה.

ציור:

גרמניה - "ארבעת הכחולים", תערוכה של קאנדינסקי, יאבלנסקי, פיינינגר, וקליי.
פאריז - בראק: "טבע דומם".
מירו: "אמהות". סורראליזם מופשט.
מקס ארנסט: "הזמיר מאיים על שני ילדים". סורראליזם נטאסטי.

אדריכלות:

הולנד - אוד: שיכון עובדים בעיירה הוק.
גריט ריטולד: "בית שרדר" באוטרכט. סגנון דה סטיל.
ארה"ב - לואי מאמפורד: "קרשים ואבנים". הסטוריה חברתית של האדריכלות.

עיצוב: גרמניה -

תערוכת הוורקבונד, בשטוטגארט: "צורה ללא קישוט".

ספרות:

איטליה - פיראנדלו: "כל אדם והאמת שלו" (מחזה. הוצג בארץ).
אירלנד - סין אויקייסי: "יונו והטווס" (מחזה. הופק בארץ).
ארה"ב - יוג'ין או'ניל: "תאוה תחת עץ האלה" (מחזה. עובד בהצלחה לקולנוע).
בריה"מ - סטאניסלבסקי: "חיי באמנות" (ביורפיה. תורגם לעברית 1954).
בריטניה - ג'ורג' ברנארד שאו: "ז'אן ד'ארק" (מחזה. הועלה בארץ). "חזרה למתושלח" (מחזה).
א"מ פורסטר: "המעבר להודו" (סיפורת. תורגם 1944).
נפטר ג'וזף קונראד (67) ממוצא פולני. מסיפוריו תורגמו לעברית: "המזל שחק ליי", "פריה משבעת האיים", "השותף" ועוד (Conrad).
גרמניה - תומאס מאן: "הר הקסמים" (סיפורת. תורגם לעברית 1955).
פאריז -

אנדרה ברטון: "המאניפסט הסורראליסטי" (ר') גם אמנות. מצטרפים: פאול אלואר, לואי אראגון, פייר רוורדי, טריסטאן זרה ועוד.
נפטר אנאטול פראנס (80). פרס נובל 1921.
מספריו תורגמו לעברית: "תאיס", "האלים צמאים", "ספרי הזכרונות לידידיי", "ילדים וילדות", "קרקנביל", "החבצלת האדומה", "אי הפינגווינים", "פייר הקטן" ועוד.
צ'כיה - נפטר פראנץ קאפקא (42), בן למשפחה יהודית. מגדולי הסופרים בכל הדורות. מספריו תורגמו לעברית: "אמריקה", "המשפט", "הטירה" ועוד (Kafka).

תיאטרון:
תל-אביב - "תיאטרון עברי": רביזור מאת גוגול. התפאורה: אריה ספוז'ניקוב (אל-חנני) ו-שנדר. הכרזה: ש' שלזינגר.
מוסיקה: עלה - המוסיקאי מרדכי גולינקין (48).

מחול: ברוך אגדתי: "קונצרט תערוכה - בלט עברי אמנותי", כולל מ"אגדה תימנית" וריקודים אכספרסיוניסטים וקונסטרוקטיבים. תלבושות ב' ארנסון (ברלין) הכרזה: קונסטנטינובסקי (קהיר/ת"א). ליד הפסנתר נחום נרוצקי (נרדי).

1924

איטליה -

בחירות בשיטה הפאשיסטית: 65% תומכים במוסוליני.

רצח המנהיג הסוציאליסטי מטיאוטי.
ארה"ב - הגבלות נוספות על הגירה (ע"ע עם ישראל).
בריה"מ - הכרה ע"י בריטניה.
נפטר לנין (54). תחילת המאבק הגלוי על השלטון ברוסיה: סטאלין, זינובייב וקאמנייב מתאחדים כנגד טרוצקי.
בריטניה - לראשונה ממשלה בראשות הלייבור.
גרמניה - היטלר נדון לחמש שנות מאסר באשמת נסיון למרד (שחרר לאחר 8 חודשים).
הודו - גאנדי צם 21 יום במחאה על המאבק הפוליטי-דתי בין ההודים והמוסלמים.

חידושים:

גרמניה - ספינת אויר (צפלין) בטיסת בכורה מעל לאוקיינוס האטלנטי.

כלכלה: גרמניה - החלפת המטבע הישן במרק חדש.

אמנות:

איטליה - מארינט: "פוטוריזם ופאשיזם" (מאמר תמיכה במוסוליני).
גרמניה - האקספרסיוניזם וה"דאדא" מתמזגים ופונים לסגנון ה-"נויה זאכליכקייט" (התכליתיות החדשה).
ואן דואסברג: תערוכת אמנות ואדריכלות בסגנון ה"דה סטיל", בהנובר.
פאריז - אנדרה ברטון: לשעבר מתנועת ה"דאדא", מיסד את קבוצת הסורראליזם (ר' גם ספרות): מצטרפים הציירים:

מוסיקה:

איטליה -

ראספיגי: "האורנים של רומא" (פואמה סימפונית).

נפטר ג'יאקומו פוצ'יני (66). מחבר האופרות: "מאדאם באטרפלי", "לה בוהם", "טוסקה" ו"טוראנדוט" (לא הושלמה).

אוסטריה -

אלן ברג: "קונצרט קאמרי" (ליום הולדתו ה-50 של ארנולד שנברג).

אמריך קלמן: "הרוזנת מאריצה" (אופרטה).

גרמניה - ריכארד שטראוס: "אינטרמצו".

פינלנד - יאן סיבליוס: סימפוניה מס' 7.

צרפת -

איגור סטראווינסקי: קונצ'רטו לפסנתר.

ארתור הוניגר: "פאסיפיק 231". התרשמויות מתנועת הקטר (מקבוצת השישה ביניהם: ג'ורג' אוריק, פראנסיס פולן ודאריוס מילו).

פראנסיס פולן: "מסיבה" (בלט).

נפטר גבריאל פורה (79). בין תלמידיו: מוריס ראול, ז'ורז' אנסקו ועוד (Faure).

סרטים:

צרפת - "נאנה" (רנואר).

הוליווד - "עשרת הדברות" (ססיל ב. דה מיל).

"הגנב מבאגדד".

"אמריקה" (גריפית).

עם ישראל:

הגבלות כלכליות וחברתיות כנגד 3 מיליון יהודי פולין.

נסגרו שערי ארצות-הברית להגירה המונית ולהגירה יהודית מאירופה בכלל זה.

(1924) ארץ ישראל

תחילת העלייה הרביעית (חלק גדול ממנה מפולין) עד 1928.

במסגרתה עלו כ-60 אלף נפש, רובם בני המעמד הבינוני שהתיישבו בערים. כתוצאה מכך גדלה ת"א מ-16,000 נפש (1923) ל-40,000 (1925). כמו כן נוסדו בני-ברק (1924), בת-ים (1926), עפולה (1925).

אוכלוסייה 805,000 נפש מהם 95,000 יהודים.

עלו: 13,000 ירדו: 500.

עיו: תל-אביב -

21,400 נפש.

תחילת בנין רח' צ'לנוב (22 בתים).

נבנו (ת"א) 1936 בתים (91,000 מ"ר).

דיזינגוף מתפטר מראשות העירייה במקומו נבחר סגנו דוד בלוך-בלומנפלד, נציג הפועלים (עד 1928).

מפעלים:

תל-אביב - נהגי האוטובוסים מתאגדים לקואופרטיב, (מהראשונים בעולם): 15 חברים, 34 כלי רכב, בני 13 מקומות כ"א.

"יריד המזרח" הראשון ברח' אחד-העם (מול ביה"ס לבנים), מיסודה של חברת "מסחר ותעשייה".

אמנות: ירושלים -

תערוכת "מגדל דוד". בין המשתתפים מורי "בצלאל" ותלמידיו לשעבר: ראובן רובין, מנחם שמידט (שמי), ישראל פלדמן (פלדי) וחד-גדיא. אליהם הצטרפו אריה אורלנד, לודביג בלוס, יוסף זריצקי, פנחס ליטבינובסקי, אברהם מלניקוב ועוד. משתתפים גם האדריכלים ז' אקסלרוד, סלנט, קאופמן וקורנברג.

אדריכלות:

תל-אביב - דב הרשקוביץ: ביה"ס לבנים, רח' אחד-העם. חזר אלכסנדר ברוואלד (48) מגרמניה. השתקע בחיפה. מונה ראש המגמה לארכיטקטורה בטכניון (1925) עד מותו (1930).

עלה שמואל רוזוב (24) מרוסיה. למד באנגליה. השתקע בחיפה.

ספרות (מקור):

יהודא בורלא: "קסמי מולדת" (ספורת). עלו - המשורר אורי צבי גרינברג (28), הסופר אליעזר שטיינמן (32).

ספרות (תרגום):

עלילות גלגמש (האפוס הבבלי העתיק) בתרגום ש' טשרניחובסקי.

"אוליבר טוויסט" ו"בית מימכר העתיקות" מאת צ'ארלס דיקנס (סיפורת).

"ספר השירים" מאת היינריך היינה בתרגום יצחק כצנלסון.

"שלושה בסירה אחת" מאת ג'רום ק' גרום (סיפורת).

"בדרך היבשה להודו" מאת סוון הדין (מסעות).

"החטא ועונשו" מאת דוסטויבסקי.

"זאב הים" מאת ג'ק לונדון.

"ילדי היערות" מאת מאן ריד.

"עליסה בארץ הפלאות" מאת קארול לואיס. (תקציר).

תיאטרון: קבוצת מנחם גנסין חוזרת מברלין ומתיישבת בת"א, פועלת - עד 1928 - בשם "תיאטרון ארץ ישראל" (תא"י) עם אולם בשד' רוטשילד 80.

גרמניה -

הינדנבורג נשיא הרפובליקה.

27,000 חברים במפלגה הנאצית, בראשות אדולף היטלר.

הצבא הבריטי מפנה את קלן.

סין - צ'אנג קאי שק, יורשו של סון יאט סן, מנתק את הקשרים עם בריה"מ ופותח במאבק נגד הקומוניסטים. תחילת ה"מסע הארוך" (10.000 ק"מ) של הקומוניסטים, בראשותו של מאו טצה טונג, אל חבל שאנסי.

1925

תרבות: ארה"ב - "משפט הקופים". המורה ג'ון ט. סקופס מובא למשפט על שהפר את החוק של מדינת טנסי האוסר את הוראת תאורית דארווין על מוצא המינים. המורה נמצא אשם אבל זוכה מסיבות טכניות.

חינוך: שויץ - נפטר רודולף שטיינר (64). מיסד תנועת האנטרופוסופיה. תכנן את בנין ה"גיתנאום" ליד באזל. מקצת ספריו תורגמו לעברית (Steiner).

חידושים: גרמניה - מצלמת הכיס הראשונה ("לייקה").

אמנות:

פאריז - התערוכה הראשונה של קבוצת הסורראליזם. גרמניה (פירסומים) -

"ספרי הבאהאוס": 'סקיצות פדגוגיות' מאת פאול קליי, 'במת הבאהאוס' (תפאורות) מאת אוסקר שלמר; 'האמנות החדשה' (דה סטיל) מאת תיארו ואן-דואסברג; 'צילום וסרטים' מאת מוהולי-נאגי; 'הבית הנסיוני בווימאר' מאת אדולף מאייר; 'עבודות חדשות בסדנת הבאהאוס' (ריהוט ומוצרים) מאת וולטר גרופיוס.

ציור: פאריז -

ואן-דואסברג: "קומפוזיציות". אלמנטריזם. פיקאסו: "שלוש רקדניות". סורראליזם.

פיסול: פאריז -

בראנקוסי: "ציפור בחלל".

תכנון ערים:

גרמניה - ארנסט מאי מתמנה למתכנן העיר פרנקפורט (עד 1930).

צרפת - לה קורבוזייה: "אורבניזם" (לקט מאמרים בנושא תכנון ערים).

אדריכלות:

גרמניה -

גרופיוס: בניני הבאהאוס החדש, דסאו. מודרניזם לבן.

פאריז (ביריד העיצוב הבי"ל) -

לה קורבוזייה: ביתן ה"אספרי נובו".

מלניקוב: הביתן הסוביטי.

פרדריק קיסלר: הביתן האוסטרי: "עיר בחלל".

עיצוב:

תחילת השימוש במושג 'סגנון אר דקו' על שם היריד הבי"ל לעיצוב תעשייתי בפאריז.

פאריז - רנה לאליק מיצר חפצים בסגנון "אר-דקו" (פעל עד כה בסגנון ה"אר נובו").

ספרות:

ארה"ב -

ג'ון דוס פאסוס: "מנהאטן טראנספר" (סיפורת). תיאודור דרייזר: "טרגדיה אמריקאית"

(סיפורת).

ארנסט המינגוויי: סיפורים.

סקוט פיטצ'ג'רלד: "גאטסבי הגדול" (סיפורת. תורגם לעברית).

א"א קאמינגו: "XLI POEMS" (שירה).

בריה"מ -

פידור גלאדקוב: "בטון" (סיפורת. תורגם 1929).

צ'כיה - פראנץ קאפקא (מהעזבוני): "המשפט" (סיפורת).

מוסיקה:

אוסטריה - אלן ברג: "ווציק" (אופרה).

צרפת - נפטר אריק סאטי (39). מלחין רב השפעה וראשון המודרניסטים בצרפת. בצעירותו היה מיווד עם הציירת סוזאן וואלאדון. לאחר מלחמ"ע1 השתייך לקבוצת ה"דאדא" ובהמשך לסורראליסטים.

סרטים:

בריה"מ - "המשחתת פוטמקיין" (אייזנשטיין).

הוליווד - "הבהלה לזהב" (צ'אפלין).

גרמניה - "המניפה של לידי וינדרמר" (לוביץ) ע"פ אוסקר ויילד.

ארץ ישראל (1925)

אוכלוסיה: 847,000 נפש, מהם 122,000 יהודים.

עלו: 34,000 ירדו: 2,150.

מפעלים:

ת"א - "יריד המזרח" השני, בדרך פ"ת (היום התחנה המרכזית הישנה). אורגן ע"י חברת "מסחר ותעשייה".

עיור: תל-אביב -

29,300 תושבים, מהם כ-24,000 יוצאי רוסיה ופולין.

בנו (ת"א) 2,600 בתים (236,700 מ"ר).

חינוך:

ירושלים - פתיחת האוני' העברית.

חיפה - פתיחת הטכניון (25 תלמידים בכל המגמות).

אמנות:

ירושלים -

תערוכת "מגדל דוד" - משתתפים הציירים משנת 1924 (הוועדה המארגנת: זריצקי, שמי ולוי).

נפתח בית הנכות הלאומי "בצלאל" בהנהלת מרדכי נרקיס, תלמידו ועוזרו של בוריס שץ.

תל-אביב -

פתיחת האולפן לציור של טפר (ספטמבר), בראש המחלקה לשרטוט עומד האדריכל יוסף מינור. נסגר לזמן קצר.

תל-חי - אברהם מלניקוב: פסל "האריה השואג". לזכר יוסף טרומפלדור וחבריו שנהרגו ב-1920.

חזר - הצייר יצחק פרנקל-פרנל (26) מפאריז. פתח בת"א אולפן בחסות ההסתדרות. כאן יקבלו הכשרתם מרבית אמני דור המשך, ביניהם: ג'ניה ברגר, שמשון הולצמן,

דוד הנדלר, מרדכי לבנון, אריה נבון, אביגדור סטימצקי, יוסף קוסונוגי ועוד - עד סתיו 1929.
עלו הציירים -
עמנואל לופטגלס (29) מפולין. לאחר תקופת לימודים ועבודה בגרמניה. השתקע בת"א.
חיים גליקסברג (21) מאודסה. השתקע בירושלים.

תכנון ערים:

עפולה - ריכארד קאופמן: תוכנית אב בצורת "כוכב" (לא בוצעה).
תל-אביב - תוכנית להמשך שד' רוטשילד (היום שד' חן וב"ג).
יוסף נויפלד (26): חזיתות ככר הרברט סמואל (פרס ראשון תחרות רעיונית. בוצע בשינויים).
פאטריק ג'דס: תכנית אב לצפון העיר ("תכנית גדס").

אדריכלות:

חיפה - אלכסנדר ברוואלד: בנק אפ"ק (היום בל"ל).
ריכרד קאופמן: תחנת הכח. מהבנינים המודרניים הראשונים בארץ (ר' גם טבריה ות"א).
טבריה - בנימין חייקין וז' אקסלרוד: הצעה לבי"ח.
ריכרד קאופמן: תחנת הכח של חברת החשמל (ר' גם חיפה).
תל-אביב - אלכסנדר ברוואלד: מלון פלטיק, רח' נחלת בנימין 52.
יוסף ברלין: 2 טיפוסים של בתי מגורים חד קומתיים עבור חב' "סולל בונה" בסגנון מסורתי (כמה מאות נבנו עד סוף שנות ה-1920).
יהודה מגידוביץ: מלון נורדאו, רח' אלנבי/ גרוזנברג.
יוסף מינור: בית ביאליק, רחוב ביאליק; בית חיסין-לבונטיץ; בית יתומים.
מ' צ'רנר: בית מלון רח' ביאליק (לימים בית העיריה. היום המוזיאון לתולדות ת"א); בית פרסומים - כתב העת "מסחר ותעשייה" כולל מאמרים מאת א' ברוואלד, י' מינור וי' ברלין על הסגנון הארצישראלי באדריכלות.
עלו האדריכלים -
שלמה גפשטיין (43) עתונאי ואדריכל מרוסיה. לאחר תקופת עבודה בגרמניה השתקע בירושלים ובהמשך בת"א. מקס לב (24) מגרמניה. השתקע בחיפה.
ליאופולד קראקאור (38). צייר ואדריכל. מאוסטריה. השתקע בירושלים.

כתבי עת:

"תיאטרון ואמנות", בעריכת מרים ברנשטיין-כהן. בגליונו הראשון (15.6) מתפרסם מאמרו של יצחק כץ "הזרמים החדשים באמנות העברית בארץ". 13 גליונות הופיעו עד 1928.

ספרות:

חזר - הסופר דוד שמעונוביץ-שמעוני (37).
עלו - המשוררת אלישבע מרוסיה. השתקעה בתל-אביב; הסופר גבריאל טלפיר (24), מפולין דרך וינה; המשורר זאב אהרון (25).

ספרות (תרגום):

שרלוק הולמס (סיפורים).

תיאטרון:

תל-אביב - משה הלוי (29) עולה מרוסיה. מקים את ה"אהל" תיאטרון פועלי ארץ ישראל (נסגר 1969), בין הפעילים המשורר אברהם שלונסקי, המלחין יואל אנגל, הצייר-אדריכל אריה ספוז'ניקוב (אל-חנני) ואחרים. החוג המיסד מתכנס בצריף שהוקם ברחוב הירקון/מנדלי (מצפון לגן לונדון).

1926

איטליה - יסוד תנועת הנוער הפאשיסטית "באלילה".
בריטניה - שביתה כללית של העובדים.
בריה"מ - זינובייב וטרוצקי מגורשים מהמפלגה הקומוניסטית.
גרמניה - יסוד תנועת הנוער "היטלר יוגנד" (הנוער ההיטלרי).
יפן - הרוהיטו קיסר.
לבנון - רפובליקה (בחסות צרפת).
ליטה - ביטול הדמוקרטיה ויסוד משטר דיקטטורי, עד 1939.
פולניה - ביטול הדמוקרטיה ויסוד משטר דיקטטורי, עד 1935.

אוקלוסית העולם: (מיליונים): בריה"מ: 148; ארה"ב: 115; יפן: 85; גרמניה: 64; בריטניה: 45.

אמנות:

יששכר ריבאק (מרוסיה) ואלכסנדר קאלדר (מארה"ב) משתקעים בפאריז.
גרמניה - "ספרי הבאוהאוס": "נקודה, קו, מישור" מאת קאנדינסקי;
אדריכלות הולנדית מאת י"פ אוד.

ציור:

ארה"ב - ג'ורג'יה אוקיף: "איריס שחור".
פאריז - אנדרה מאסון: "מלחמת הדגים". סורראליזם פנטסטי.
ראול דופי: "נמל מארסיי". פיגורטיבי.
חיים סוטין: "גוויה של שור" (מחוזה לרמברנדט).

פיסול: פאריז -

פבזנר: דיוקן מרסל דושאם. קונסטרוקטיביזם.
ליפשיץ: ריאליזם פאנטסטי.

אדריכלות:

ארה"ב - אליאל סארינן: תחילת תכנון ובניית מכללת "קראנברוק" במישגן. סגנון רומאנסק/ מודרני, עד 1941.
גרמניה - מנדלסון: חנויות "שוקן" ב-שטוטגארט ו-נירנברג. סגנון דינמי זורם.
ברזיל - ורשאבצ'יק: בית האדריכל, בסאו פאולו סגנון מודרני לבן.

בריה"מ –

מלניקוב: מוסך אוטובוסים במוסקבה. סגנון דינמי זורם. יסוד כתב עת לאדריכלות סובייטית מודרנית, SA, ע"י אלכסנדר וסנין ו-מואיזי גינזבורג יופיע עד 1931).

צרפת -

מאלה-סטיבנס: "רחוב מאלה סטיבנס" בפאריז. בתי מגורים. בסגנון ה"אר דקו".

תיאו **ואן-זואסברג**: "קפה אובט" בשטראסבורג. בהשתתפות הציירים: ז'אן **ארפ** וסופיה **טאובר-ארפ** (נהרס).

שוויץ - קארל **מוזר**: כנסית ס' אנטוני, באזל. בטון חשוף.

ספרות:

אירלנד - סין או' קייסי: "המחרשה והכוכבים" (מחזה).

ארה"ב - ארנסט המינגווי: "וזרח השמש" (סיפורת).

בריטניה -

ג'ון גאלסוורת'י: "כף הכסף" (סיפורת. תורגם לעברית).

א"א מילן: "יוני פו" (ילדים. תורגם לעברית).

גרמניה -

פרנץ קאפקא "המצודה" (מהעזבו).

נפטר ריינר מריה **וילקה** (49). שימש כמזכירו של הפסל אוגוסט רודן. מכתביו תורגמו לעברית:

"משא אהבתו ומותו של הקורנט כריסטוף וילקה", "מכתבים לאשה צעירה", "המכתבים הפורטוגזים", "אוגוסט רודן" ועוד.

מקסיקו - ברונט טראוון (מגרמניה): "אנית המתים" (סיפורת. תורגם לעברית).

צרפת - מוריס מטרלינק: "חיי הנמלים" (מחזה. הוצג בארץ).

סרטים:

גרמניה -

"מטרופוליס" (פריץ לאנג). אקספרסיוניזם.

"פאוסטי" (מורנאו). אקספרסיוניזם.

ארנסט לוביץ - במאי סרטים - עוזב את ברלין ועובר ל-הוליווד.

בריה"מ - "האם" (פודובקין). ריאליזם.

הוליווד - "דון ז'ואן" (ג'ון בארימור).

הגות: בריטניה - ג"מ קיינס: "סוף כלכלת היד החופשית" ("LAISSEZ FAIRE").

עם ישראל: "הבימה", להקת התיאטרון העברי ממוסקבה, בסיבוב הופעות באירופה וארה"ב.

(1926) ארץ ישראל

אוכלוסיה: 899,000 נפש מהם 150,000 יהודים.

עלו: 13,000. ירדו: 7,400.

כלכלה: משבר העלייה הרביעית. אלפי מובטלים. ירידה גדולה מהארץ, עצירה מוחלטת של העלייה - עד 1933 (ראה עיור ת"א).

מפעלים: "יריד המזרח" השלישי, בת"א (היום אזור התחנה המרכזית הישנה).

במקום הופעל גם אולם למופעים והקרנת סרטים - עד 1930.

עיור: תל-אביב -

38,000 תושבים.

נבנו 54,000 מ"ר (לעומת 236.7 אלף ב-1924).

אמנות:

ירושלים -

תערוכת "מגדל דוד" של "אגודת אמנים". בין המשתתפים: **זריצקי**, **פרסמן**, **קסטל** ו**פרנקל-פרנל** (מציג **לראשונה בארץ תמונות מופשטות תחת השם "חיבורים ללא עצמים"**. ראה גם ת"א).

תל-אביב -

"תערוכת אמנים מודרניים" הראשונה בצריף "אהל", ברח' הירקון (ינואר).

משתתפים ועבודות עיקריות: נחום **גוטמן** (איורים לספר איוב), יוסף **זריצקי** (נופי צפת וטבריה), אריה **לובין** (חיבורים א' ב' ג'), פנחס **ליטבונוסקי** (נוף), אליהו **נאמן**, אריה **אל-חנני**, ישראל **פלדי** (נופים), יצחק **פרנקל-פרנל** (נוף, דיוקן ושני "חיבורים ללא עצמים"), ראובן **רובין** (דיוקן א"צ גרינברג), יונה **שכטר** (דיוקן), מנחם **שמיט-שמי** וציונה **תג'ר** (דיוקן א' שלונסקי).

תערוכת "הסטודיה" של **פרנקל-פרנל** בצריף "הנוער העובד" בגן מאיר (אפריל). המשתתפים: ד-ז' דייטש, מרדכי לבנון, נחמיה שטנצל ועוד.

אדריכלות:

ירושלים -

בנימין **חייקין**: בנין הספריה הלאומית על הר הצופים, ע"פ הצעת ג'דס ומירו.

תל-אביב -

יוסף **ברלין**: בנין "אופרה מוגרבי" - בשלבים עד 1930. סגנון מודרני.

יוסף **נויפלד**: בית הפועלים, כולל אולם לתיאטרון (פרס 1. לא בוצע).

עלו האדריכלים:

זולטן **הרמט** (25) מהונגריה. השתקע בירושלים.

יעקב **מטריקין** (23) מלאטביה. השתקע בירושלים.

יצחק **רייך** (26) מרוסיה. למד בווינה. השתקע בירושלים. הוזמן לת"א (1930) לשמש בתפקיד אדריכל העיריה עד מחצית שנות ה-1950.

הושוו **שטיינבוך-שני** (25) מפולניה. השתקע בירושלים. עבר לת"א 1931.

כתבי עת: "כתובים", בטאון הסופרים והספרות בארץ ישראל (עד 1933), בעריכת אליעזר שטיינמן ואברהם שלונסקי.

ספרות (תרגום):

"האלים צמאים" מאת אנאטול פראנס (סיפורת).

"הקלברי פיין" מאת מארק טוויין.

"פוזמק העור" מאת פ. קופר.

עם גג שטוח בסגנון מודרני לבן.
מנדלסון: חנות "שוקן" ב-חמיניץ. בסגנון דינמי זורם.
פאריז - **לה קורבוזייה**: הצעה לבנין "חבר הלאומים"
בז'נבה. בסגנון מודרני (פרס ראשון בתחרות בי"ל. נפסל
מסיבות "טכניות").

ספרות:

אירלנד - ווי"ב ייטס: "המגדל" (שירה).
ארה"ב - סינקלר לואיס: "אלמר גנטרי"
(סיפורת).
תורטון ווילדר: "גשר סן לואיס ריי" (סיפורת).
תורגס לעברית (1940).
בריטניה - ורג'יניה וולף: "אל המגדלור"
(סיפורת).
נפטר ז'רום ק' ז'רום (73). מחבר "שלושה בסירה
אחת, מלבד הכלב". תורגס לעברית 1924
(Jerôme).
גרמניה - הרמן הסה: "זאב הערבה" (סיפורת).
תורגס לעברית).
ארנולד צוויג: "סרג'ינט גרישה" (סיפורת). תורגס
לעברית).
מקסיקו - ברונו טראוון: "אוצר הסיירה מאדרה"
(סיפורת). עובד לקולנוע).
צרפת - ז'אן קוקטו: "אורפיאוס" ו-"אדיפוס
המלך" (מחזות).
פאול קלודל: "כריסטוף קולומבוס" (מחזה
מוסיקאלי), בשיתוף המלחין דאריוס מיי.
פורסם 1933.
צ'כיה - פראנץ קאפקא: "אמריקה" (סיפורת).
מהעזבוין).

מוסיקה:

ארה"ב - אהרון קופלנד: קונצ'רטו לפסנתר.
ג'רום קרן ואוסקר האמרשטיין: "SHOW
BOAT" (מחזמר).
בריה"מ - שוסטקוביץ: סימפוניה מס' 2.
גרמניה - קורט ווייל וברטולד ברכט: "מהאגוני"
(מחזה מוסיקלי).
צרפת - דאריוס מיי: "כריסטוף קולומבוס"
(ראה ספרות).
ארתור הונגר: "נפוליון" (מוסיקת רקע לסרט של
אבל גאנץ).
סטראווינסקי: "אדיפוס רקס".

מחול: ארה"ב - נפטר אידורה **דאנקן** (49).
ממיסדי המחול המודרני בסגנון החופשי.

סרטים: הוליבוד - "זמר הג'אז" עם הזמר אל
ג'ולסון (סרט ראשון עם פס קול).

הגות:

גרמניה - מרטין היידגר (1889-1976): "קיום
וזמן". ("אקזיסטנציאליזם") המשך תאורית
ה"פנומולוגיה" של אדמונד הוסרל מ-1913
(Husserl).

תרבות: תל-אביב - הקמת צריף "בית העם"
למופעים וסרטים - כולל חצר גדולה לארועים
תחת כיפת השמים ברח' בן יהודה (היום בנין אל
על).

תיאטרון: "אהל" (הצגה ראשונה) - "שני נשפים
מיצירתו של י"ל פרץ", בתרגומו של שלונסקי.
תפאורה: אריה אל-חנני.

סרטים: עלה - נתן אקסלרוד (21) מבריה"מ -
מאבות הסרט הארצישראלי. השתקע בת"א.

1927

גרמניה - השלמת פינני כוחות מעצמות הברית.

כלכלה:

גרמניה - התמוטטות הכלכלה.
ארה"ב - יוצרו עד כה 15 מיליון מכוניות פורד
מודל "T".

חידושים: תחילת השימוש בתאורת הפלואור
(פלואורצנט).

מסעות: ארה"ב - צ'ארלס לינדברג: טיסה
ראשונה מע"י לפאריז (33.5 שעות).

אמנות:

בריה"מ - **מאלביץ** במסע תערוכות והרצאות בפולניה
וגרמניה.
גרמניה (פירסומים) - "ספרי הבאהאוס": "העולם ללא
עצמים" מאת קאזימיר **מאלביץ**.
פאריז - אנדרה **ברטון** מצטרף למפלגה הקומוניסטית (עד
1935) ואיתו רבים מהסוררואליסטים.

ציור:

ארה"ב - צ'ארלס **דמות** (Demuth 1883-1935) - "מצרים
שלי" (עגורנים). סגנון פיגוראטיבי.
פאריז - תערוכות יחיד ראשונות של **טאנגי, ארנסט וארפ**.
בסגנון סוררואליסטי.

פיסול: פאריז -

ואנטונגרלו: "נפחים" (עפ"י נוסחאות מתמטיות).

אדריכלות:

איטליה - **טראני**: בית דירות "נובוקומוס". ראצינאליזם.
ארה"ב - **נויטרה**: "בית לואל", לוס אנג'לס (עד 1930).
באקמיסטר **פולר**: בית DYMATION. בסגנון מודרני
פונקציונלי.
בריה"מ - **מלניקוב**: בית האדריכל במוסקבה.
גינזבורג: בית דירות "קהילתי", במוסקבה. בסגנון מודרני
לבן.
לאונידוב: "מכון לנין". עבודת גמר בסגנון
הקונסטרוקטיביזם שזכתה לפרסום בי"ל.
גרמניה - תערוכת ה"וורקבונד" על נושא המגורים ב-
וייסנהוף (שטוטגארט) בראשות **מיז ואן דר רו**. משתתפים:
אוד, בהרנס, בורג'וא, גרופיוס, דויקר, הילבסהיימר, לה-
קורבוזייה, סטאם, ראדינג, שארון, שנק ועוד. כל הבנינים

פסיכולוגיה: בריה"מ - איבן פאבלוב (1849-1936): "רפלקס מותנה".

(1927) ארץ ישראל

אוכלוסיה: 917,000 נפש מהם 150,000 יהודים.

עלו: 2,700 ירדו: 5,000.

כלכלה: ההגבלות על העברת הון מפולין מעמיקות את המשבר הכלכלי בארץ. לראשונה גדל מספר היורדים על העולים (ר' אוכלוסיה).

עיו: תל-אביב -

נבנו 13 אלף מ"ר (לעומת 237 אלף בשנת 1925).

אמנות:

ירושלים - תערוכת "אגודת אמנים עברית", בבי"ס לבנים (אפריל). בין המשתתפים: **בלום, גוטמן, גור-אריה, גליקסברג, אנה טיכו, לובין, מלניקוב, פרנקל-פרנל, ציונה תג'ר**. תל-אביב -

"תערוכת אמנים מודרניים" השניה בצריף אהל (מאי). **פרנקל-פרנל** מציג נופים ותמונה מופשטת נוספת "חיבור ללא עצמים", הגורמת לתגובות בעד ונגד בעיתונות. תערוכת "הסטודיה" של **פרנקל-פרנל** בגימנסיה "הרצליה" (ספטמבר), משתתפים 11 תלמידים, ביניהם הולצמן, הנדלר, לבנון וקוסונוגי.

אדריכלות:

ירושלים - בנימין **חייקין** 'בית שטראוס', רח' שטראוס, עד 1930. סגנון מסורתי (ר' גם ת"א). **י"צ טבצניק:** בית היתומים דיסקין, עד תחילת שנות ה-1930. סגנון מסורתי. יוחנן **רטנר:** בנין הסוכנות היהודית (פרס 1 בתחרות) הבניה עד 1936. סגנון מודרני. תל-אביב - יוסף **ברלין:** בית הכנסת "אהל מועד", רח' שד"ל. סגנון מסורתי. בנימין **חייקין:** 'בית שטראוס' רח' בלפור, עד 1930. סגנון מודרני.

ההתיישבות העובדת -

ריכרד **קאופמן:** חדר האוכל בגניגר. הראשון שנבנה בקבוצים. אותו טיפוס הוקם בכנרת (1928), מזרע (1929), חפציבה (1930) וגבת (1931). עלה האדריכל פנחס **היט** (25), מפולניה. השתקע בת"א.

ספרות (מקור):

יהודה בורלא: "אשתו השנואה" (ספורת). עלה - המשורר אלכסנדר פן (27), מרוסיה. השתקע בת"א.

ספרות (תרגום):

"פרש בלי ראש" מאת מאן ריד. "סיפורי שייקספיר" מאת צ'ארלס ומרי למב.

תיאטרון:

אהל - "דייגים" מאת היירמנס בתרגום שלונסקי. תפאורה: **י' פלדמן-פלדי**.

אביגדור המאירי ואלכסנדר דונת מקימים בת"א את התיאטרון הסאטירי "הקומקום". פעל שנה אחת בלבד.

סרטים:

נתן אקסלרוד מתחיל לצלם סרטי תעודה ופרסומת בשיתוף עם ירושלים סגל.

הגות:

נפטר אחד העם (אשר גינבורג). מראשי ההוגים בתולדות ההתעוררות הלאומית היהודית ותנועת "חיבת ציון". נולד (1856) ליד קייב רוסיה, למשפחה אמידה של חסידים. בהיותו בן 30 (1886) עבר לאודסה, שהלכה והפכה למרכז היהודי השני בחשיבותו (לאחר וורשה). כאן התיידד עם מנהיגי "חיבת ציון" ד"ר יהודה ל. פינסקר ומשה ל. לילנבלום. משנת 1889 החל לפרסם מאמרים תחת השם "אחד העם" בעיתון העברי "המליץ". ביקר בארץ ישראל מספר פעמים (מ-1893 ואילך). כאשר קמה התנועה הציונית (1897) התנגד לה אחד העם - בעיקר מההיבט המדיני, מאחר ולדעתו היה על ארץ ישראל לשמש מרכז רוחני תרבותי. עלה בהיותו בן 66 (1922) והשתקע בתל-אביב. כאן נפטר בהיותו בן 71. את ספריתו הוריש לעיר והיא משולבת כיום במסגרת בית אריאלה.

בריטניה - זכות בחירה לנשים, מגיל 21 (במקום 30).

כלכלה:

ברזיל - התמוטטות כלכלית בגלל נפילת מחירי הקפה. בריה"מ - תחילת תוכנית החומש הראשונה.

ספורט: ה"אולימפיאדה" באמסטרדאם - לראשונה בהשתתפות נשים.

רפואה: בריטניה - גילוי הפניצילין ע"י אלכסנדר פלמינג (1881-1954). שימוש רפואי רק בשנות מלחמ"ע.

חידושים:

1800 מועדונים של התנועה למען ה"אספראנטו" כשפה בין לאומית (נוסדה ע"י אליעזר זמנהוף 1859-1917). תחילת השידור בטלפרינטר, כולל צלומים.

אופנה: סגנון "הנערה" (GARÇONNE).

ציור: בריה"מ -

מאלביץ זונח את הסופרמטיזם (מופשט) וחוזר לסגנון פוסט אימפרסיוניסטי (פיגוראטיבי).

פיסול:

פאריז - ז'אק ליפשיץ: פסלים בסגנון סורראליסטי אורגני.

אדריכלות:

ארה"ב - פ"ל רייט: "מחנה חורף" במדבר אריזונה (לימים טאליאסן מערב).

בריה"מ - האדריכל אלברט קאהן מארה"ב מוזמן כיועץ תכנון מפעלי תעשייה.

הולנד - דודוק: מעון סטודנטים הולנדים, בקרית האוני' בפאריז. בסגנון מודרני לבן.

ברינקמן ו-ברואק: ביח"ר "ואן נלה" ברוטרדם. בשיתוף מארט סטאם. דוגמא ראשונה של קונסטרוקטיביזם במערב.

פאריז - פייר שארו: "בית הזכוכית" (עד 1931).

שוויץ - יסוד הקונגרס הבינלאומי לאדריכלות מודרנית C.I.A.M. - ע"י ההסטוריון זיגפריד גידיון והאדריכל לה קורבוזייה.

ספרות:

ארה"ב - בן הכט: "כותרת ראשית" (מחזה).

יוגין אוניל: "המליונים של מארקו" (מחזה).

וירגיניה וולף: "אורלנדו" (סיפורת).

בריה"מ - מ"א שולוחוב: "הדון השקט" (סיפורת. משך עד 1940. תורגם לעברית 1953).

בריטניה - אלדוס האקסלי: "דבר והיפוכו" (סיפורת. תורגם לעברית 1947).

ד"ה לורנס: "מאהבה של לידי צ'אטרלי" (סיפורת. תורגם לעברית 1938).

נפטר תומאס הארדי (88). מספריו תורגם "ג'וד האלמוני" (1961).

ספרד - פדריקו גארסיה לורקה: "שירים".

מוסיקה:

ארה"ב - ג'ורג' גרשווין: "אמריקאי בפאריז".

גרמניה - קורט ווייל וברטולד ברכט: "אופרה בגרוש". מחזמר ע"פ מחזה של ג'ון גאיי משנת 1732 (GAY).

צרפת - סטראווינסקי: "אפולו" (מוסיקה לבלט).

סרטים: הוליבוד - "מיקי מאוס" (וולט דיסני).

הגות: ארה"ב - פראנץ בועז: "האנטרופולוגיה והחברה המודרנית" תשובה לתאורית הגזע העליון - גזע אדונים של הנאצים.

פסיכולוגיה: שוויץ - קארל יונג: "היחס בין המודע לתת מודע".

(1928) ארץ ישראל

24.9 (יום הכיפורים תרפ"ט) - "תקרית הכותל" - שוטרים בריטיים מסירים מחיצה שהפרידה בין נשים וגברים. מחאה יהודית לשלטונות. בחודשים הבאים מתלהטות הרוחות סביב הנושא.

אוכלוסיה: 936,000 נפש מהם 151,500 יהודים.
עלו: 2,100 ירדו: 2,100.

עיור: תל-אביב -

40,000 נפש.

נבנו (ת"א) 23,500 מ"ר לעומת 236.700 בשנת 1924.

אמנות:

תל-אביב -

תערוכת "אגודת אמנים עברית" (השביעית והאחרונה) ביריד המזרח. באסיפה השנתית מחליטה האגודה להעביר את הפעילות מירושלים לת"א (23.5).

"תערוכת אמנים מודרניים" שלישית ואחרונה בצריף "אהל" (מאי).

גליקסברג מציג בגימנסיה הרצליה.

פרסומים -

הדו שבועון "מסחר ותעשייה" מפרסם אוסף תמונות (בצבע): גוטמן (צפת וחברון), גור אריה (יהודיה ממוסול - רישום), לובין (יפו), ליטבינובסקי (דמות אישה וערבים בבית קפה). פלדי (דייגים, עיר מזרחית וכפר בשומרון), פרנקל-פרנל (עצים ונוף עם עצים), רובין (צפת וכנרת), שמיט-שמי (דייגים ודייגים במנוחה), שטרוק (יהודי מבוכרה - רישום), תג'ר (נמל יפו).

אדריכלות:

ירושלים - קליפורד הולדיי: הכנסיה הסקוטית, עד 1930. סגנון מסורתי.

בנימין חייקין: המכון למתמטיקה ופיסיקה, האוני' העברית, עד 1930. סגנון מסורתי.

עפולה - א' ברואלד: ביי"ח עמק יזרעאל. סגנון מודרני.

כתבי עת:

"דפים לספרות" שבועון תנועת השומר הצעיר, בעריכת אברהם שלונסקי.

ספרות (מקור):

עלתה המשוררת יוכבד (27) בת מרים, מרוסיה.

ספרות (תרגום):

"13 מקטרות" מאת איליה אהרנבורג (סיפורת).

"ריפ ואן וינקל" מאת א' וושינגטון.

סיפורים מאת ג'ק לונדון.

"דר' ג'קל ומר הייד" מאת ר"ל סטיבנסון.

סרטים:

הקמת "גן רינה" למופעים וסרטים תחת כיפת השמים, רח' בן יהודה (מול בנין אל על).

נפתח אולם "אופיר" ברח' גרוזנברג למופעים וסרטים.

יסוד חברת "זהר" ליצור סרטים ע"י ברוך אגדתי (32), אחיו יצחק (20) וחיים הלחמי (24).

תיאטרון:

הבימה (27.3.1928) ביקור ראשון עד ספטמבר 1929) מחזות שהעלו במוסקבה ובארץ: "הדיבוק" מאת אנסקי, בבימויו הנודע של י"ב

אדריכלות:

ארה"ב - בנין "אמפייר סטייט" בע"י (סיום 1932) - בשעתו הבנין הגבוה בעולם - תכנון ע"י משרד שרוו, למב, הארמון. הארמון זכור בארץ כמתכנן בנין ימק"א בי-ם (Shreve, Lamb & Harmon).

בריה"מ - **מלניקוב**: 5 מועדוני פועלים במוסקבה.

יעקב **טשרניחוב**: "יסודות האדריכלות המודרנית" (סידרת אירוס). בסגנון דינמי זורם.

אל **ליסצקי**: "אדריכלות המהפכה" (סיכום תקופה).

גרמניה - קונגרס CIAM II בפרנקפורט - "שטחי מינימום בדור" - בראשות ארנסט מאי.

תערוכת ה"וורקבונד הגרמני" - שיכון לדוגמא ב-ברסלאו, בראשות אדולף ראדינג והנס שארון.

הנס מאייר משיץ מתמנה לראש הבאוהאוס בדסאו (לאחר פרישת גרופיוס), עד 1930. שנוי תוכנית הלימודים עם דגש על אדריכלות ופונקציונליזם.

גרופיוס: הצעות לתאטרון טוטאלי עבור הבמאי ארוינג פיקסטור.

מיז ואן דר רו: ביתן התעשייה הגרמנית בריד הבי"ל בברצלונה.

צרפת - לה קורבוזייה: בית מחסה ל"חיל הישועה" בפאריז; "וילה סאבו" בפואסי.

שוויץ - תערוכת דור ושיכון ב-ציריך, ע"י ה"וורקבונד השוויצרי" (עד 1932).

עיצוב: ארה"ב -

ריימונד לואי: מכונת שכפול "גסטטר" - (הראשון בסידרת מוצרים "מעוצבים"). בסגנון דינמי זורם.

ספרות:

אוסטריה - נפטר המשורר הוגו פון הופמנסטאל (55). בנו של יהודי-אוסטרי שהתנצר. מיצירותיו זכור במיוחד המחזה המסתורי על ימי הביניים "כל אדם" שחיבר בשנת 1911 (Hofmannsthal).

איטליה - אקסל מונטה: "סיפור סן מיקלה" (יומנו של רופא שבדי. תורגם לעברית).

ארה"ב - תומאס וולף: "LOOK HOMEWARD, ANGEL" (סיפורת ומחזה. הוצג בארץ).

בריטניה - רוברט גרייבס: "שלוש לכל זאת" (סיפורת).

גרמניה - ויקי באום: "גראנד הוטל" (סיפורת).

אריק מאריה רמארק - "במערב אין כל חדש" (סיפורת. תורגם 1930).

צרפת - ז'אן קוקטו: "ילדים נוראים" (סיפורת).

מחול:

נפטר האמרגן הרוסי סרגי דיאגילב (57). מייסד "הבלט הרוסי", הלהקה החשובה ביותר בתולדות הרקוד המודרני (Diaghilev).

סרטים:

ספרד - "כלב אנדלוזי" - סאלבדור דאלי עם לואיס בונואל. בסגנון סורראליסטי.

וואכטאנגוב. תפאורה: נתן אלטמן; "הגולם" מאת ה' ליוויק. תפאורה: י' נובינסקי; "המבול" מאת ה' ברגר. תפאורה: שילריכטר ו"חלום יעקב" מאת ר' ברוהופמן. תפאורה: ר' פאלק. וכן מחזות שהועלו לראשונה בארץ: "האוצר" ע"פ שלום עליכם. תפאורה: אל-חנני ו"כתר דוד" מאת קלדרון. תפאורה: שמיט-שמי.

אהל - יעקב ורחל מאת קרשניקוב. תפאורה: ב' פוליאקוב.

נשפי שלום עליכם. תפאורה: ע. לופטגלס.

יסוד "המטאטא", תיאטרון סאטירי - פעל עד 1952.

תיאטרון ארץ ישראל (תא"י) -

רוב חברי הלהקה ובראשם המיסד, מנחם גנסיין, מצטרפים ל"הבימה".

1929

אוסטרליה - מפלגת הלייבור מנצחת בבחירות.

בריה"מ - טרוצקי מסולק מרוסיה.

סטאלין תופס את השלטון.

בריטניה - מפלגת הלייבור מנצחת בבחירות ומרכיבה ממשלה בתמיכת הליברלים.

דרום אפריקה - תחילת השימוש במונח "אפרטהייד".

יוגוסלביה - המלך אלכסנדר I מבטל את החוקה ונוטל סמכויות של דיקטטור.

כלכלה:

ארה"ב - יום שישי השחור: נפילת הבורסה בע"י בערך של 26 מיליארד דולר (29 לאוקטובר).

יצור תעשייתי (% מהתפוקה העולמית עד למשבר הכלכלי) - ארה"ב: 34.4; בריטניה: 10.4; גרמניה: 10.3; בריה"מ: 9.9; צרפת: 5; יפן: 4; איטליה: 2.5.

חידושים: גרמניה - ספינת האויר "גראף צפלין" מקיפה את כדור הארץ (35,375 ק"מ): 20 יום, 4 שעות ו-14 שעות.

אמנות:

ארה"ב - תערוכת הפתיחה של המוזיאון לאמנות מודרנית בניו-יורק. מוצגות עבודות של סזאן, גוגן, סרה, ואן גוך.

גרמניה - פיינינגר: "ספינות מפרש" (סידרה).

פאריז - אלברטו ג'אקומטי (משויץ), וסאלבאדור דאלי (מספרד) מצטרפים לסורראליסטים.

נתן אלטמן (מבריה"מ) מצטרף לאמנים היהודים ברובע מונפארנאס - עד 1935.

ציור: פאריז -

סראפיין: "עץ גן עדן". סגנון "תמים".

פיסול: אנגליה -

הנרי מור: "דמות רוכנת".

עם ישראל: יסוד הסוכנות היהודית כגוף מייצג של כל העם היהודי (הציוני והלא ציוני).

ארץ ישראל (1929)

23.8 : גל של מהומות דמים שיזמו הערבים ונמשך שבוע ("מאורעות תרפ"ט). 133 הרוגים יהודיים (60 בחברון) ו-339 פצועים. יותר מ-8,000 פליטים יהודים. זעזוע עמוק ביישוב ובעולם היהודי.

אוכלוסיה 960,000 נפש מהם 156,500 יהודים.
עלו: 5,250. **ירדו:** 1,750.
סה"כ העליה משנת 1920 : 100,000.
סה"כ הירידה : 25,000.

מפעלים: ים המלח (אשלג); נהריים (חשמל); נמל מים עמוקים בחיפה.
יריד המזרח הרביעי בת"א (היום אזור התחנה המרכזית הישנה).

עיר: תל-אביב -

נבנו 28,000 מ"ר לעומת 236,700 מ"ר בנויים בשנת 1924.

אמנות:

ירושלים - סגירת "בצלאל".
חלק מהאמנים הגרים בירושלים עוברים לת"א (**גליקסברג, זריצקי ועוד**).
פרנקל-פרנל סוגר את האולפן לצורך בת"א (אוגוסט) ונוסע לפאריז, עד מאי 1934.
תערוכת קבוצת אמנים "מסד", רובם תלמידי פרנקל-פרנל (ספטמבר): גיניה **ברגר**, שמעון **הולצמן**, דוד **הנדלר**, מרדכי **לבנון**, אריה **נבון**, אביגדור **סטימצקי** ויוסף **קוסונוגי**.
יסוד קבוצת "אגד" (27.12) אריה **אלויל**, נחום **גוטמן**, יוסף **זריצקי**, ליאון **פיין**, ראובן **רובין** (נחשב כראש הקבוצה) וכן הפסלים חנה **אורלוף** (מפאריז) ואברהם **מלניקוב**.

תכנון ערים: תל-אביב -

אישור תוכנית פאטריק ג'ס.

יעקב **בן סירה** (שיפמן) (30) מתמנה למהנדס העיר. יצחק **רייך** (39) אדריכל העיר.

אדריכלות:

תל-אביב - אלכסנדר **ברוואלד**: הצעה לתיאטרון ה"בימה" (לא בוצע). סגנון מסורתי.
מ' **צ'רנר**: בניין "אהל שם" רח' בלפור (שונה).
ביריד המזרח:
לראשונה שני ביתנים מודרניים:
האחד של מפעלים כימיים בריטים ע"י האדריכל י' **סירקין**; השני של חברת "חרשת ברזל יפו" (ביתן זכוכית וברזל. שם המתכנן לא צויין).

כתבי עת: "מאזניים", שבועון אגודת

הסופרים בא"י, בעריכת י"ד ברקוביץ וירוחם לחובר.

ספרות (מקור):

יהודה בורלא: "בת ציון" (ספורת).
אלכסנדר פן מתחיל לפרסם שירים בכתב העת "כתובים".

ספרות (תרגום):

"ספר הזכרונות לידידי" מאת אנאטול פראנס (סיפורת).
"בוג ג'רגל" ו"האדם הצוחק" מאת ויקטור הוגו (סיפורת).
"מלט" מאת פיודור גלדקוב (סיפורת).
"אמוק" מאת סטפן צוויג (סיפורת).
"האדם הצוחק" מאת ויקטור הוגו (סיפורת).
"הגיונגל" מאת א' סינקלר.
"ימי פומפיי האחרונים" מאת א. לייטון.
"מרטין עדין" מאת ג'ק לונדון.
"כלבם של בני בסקרויל" מאת דויל א. קונן.
"מלחמת העולמות" מאת ולס ה.ג'.
"קוו ואדיס" מאת סנקביץ הנריך.

תיאטרון:

אהל - ירמיהו מאת סטפן סנקייבי צוויג.
תפאורה: אריה **אל-חנני**.

מופעים: נשף פורים של אגדתי.

* * * *